

Ludwig, Beda,

Exegesis Psalmi CIX, Hebraeis CX, de Messia Jesu

Bamberg 1779

Exeg. 642

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10411681-6

VD18 14484188-001

Exeg.

642

+

ad usum B. Emanuelis.

Exeg. P. 642.

1847

THE NEW YORK

LIBRARY

OF THE

ALBANY

ACADEMY

OF THE

SCIENCE

OF THE

ARTS

AND

COMMERCE

OF THE

STATE

OF NEW YORK

AND

THE

N 2147.

EXEGESIS

PSALMI CIX. HEBRÆIS CX.

DE
MESSIA JESU
NAZARENO,
VERO DEO, REGE ET SACERDO TE.

EX
VERITATE HEBRAICA

ET
ANTIQUISSIMIS VERSIONIBUS ADORNATA,
ET
UT PSALTERII ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ
PROPOSITA

A
P. BEDA LUDWIG,

Benedictino Banzensi.

Cum Permissu Superiorum.

BAMBERGÆ et WIRCEBURGI,
Apud TOBIAM GOEBHARDT, Bibliop. Univers.
MDCCLXXIX.

518

BAYERISCHE
STAATS-
BIBLIOTHEK
MÜNCHEN

Prologus Galeatus.

Titulus.

In hebraico psalmi hujus titulus legi-
tur מִזְמוֹר לְדָוִד psalmus, qui est *Da-
vidis*. Quod ipsum & LXX. versio prae-
fert ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ in dativo, de
quo vide Genebrard: An autem ex eo,
quod psalmum Davidi a Spiritu S. *in*spi-
ratum dictatumque designare volue-
rint, uti apud Geierum *Commentar.*
in Pfs. plures hic censent, sua ipsis haec
sensa sint, forte & ipsis, quae Kimchio
postea, fabulosa insedit opinio ratione
transpositionis מִזְמוֹר לְדָוִד, & לְדָוִד מִזְמוֹר;
verum a Philologo haec merito rejici-
tur, nec ex eo de Davide seu in Davi-
dis

dis laudem, prout quidem Judaeis placet, compositum fuisse psalmum probabitur, cum praefixum & omni illi, qui vel auctor rei est, vel ad quem res pertinet, apponi obvium plane in scripturis sit. Cur vero Cl. Knappius Prof. Hallensis in sua prioris Anno edita Psalmorum Versione addat zum *Saitenspiel*, ego quidem non video.

Author.

Unanimis Interpretum veterum, ut Judaeorum nonnullorum secus sentientium deliria negligamus, *Davidis Authoris* Epigraphe agnoscitur, sufficiens jam caeteroquin Criterium, stabilitum tamen hoc magis, quod sacra N. T. historia nobis suppeditat Matth. XXII. 43. 45. Marc. XII. 36. Luc. XX. 42. 44. Act. II. 34. & quidem propositum coram Scribis & Phariseis, coram innumero ferme Judaeorum numero.

Histo-

Historico - analytica Synopsis.

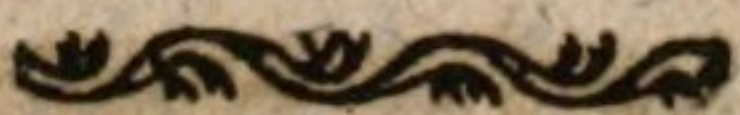
Psalmus hic rectissime a Cassiodoro **sacrarum scripturarum armarium adpel-**
latur, ubi totum summatim dicitur, quod
utriusque testamenti praedicatione narra-
tur. De eo autem ex Davidis familia
intelligendus est, qui sedeat ad Jeho-
vae dextram aequali proin cum Jehova
honore, pari latriae cultu dignus, con-
dominio in populos & conregimine
gaudens, Rex orbis universi, victoriis
praeprimis de hostibus inclitus Rex in
Sion domo Davidis Regia; simul & sa-
cerdos secundum Melchisedechi ritum,
sacerdos perpetuus divino adeo Jure-
jurando stabilitus non secundum ordi-
nem Aaronis ex Tribu Levi, qui Da-
vidis tanti Regis sit Dominus, Adonai
adeo Jehova, ab aeterno genitus, is
proinde & Angelis & hominibus excel-
lentior, non merus homo.

Quae quidem omnia sagacius per-
penfa ex psalmo hoc facili labore erues,

adeo, ut & Rabbinii veteres ipsi non potuerint non psalmum hunc de Messia exponere. Ita Rabbi Jonathan Aben Huziel, Authores *Midras Thebillim*, imprimis super illud Psalm II. 6. *narrabo praeceptum*: narrata sunt mysteria Regis Messiae in hagiographis, ut illud Psalmi CX. *Dixit Dominus Domino meo*, & dein in Psalm. XVIII. 36. R. Joden in nomine R. Chija dixit: futurum est ut Deus sanctus & benedictus sedere faciat Regem Messiam ad dextram suam sicut dictum est Psalm. CX. *dixit Deus Domino meo, sede ad dextram meam*: Talmud porro titulo *Succa*, Rabbinii Obadiah hic, Saadiah Gaon in Daniele, Isaac ben Aramah, Levi, Barachias, Hadarsan in Genes. XVIII. 1. &c. quin Christi in terris degentis tempore psalmus hic de Messia a Judaeis omnibus intelligebatur, hinc quando cum illis Christus D. disputavit Matth. XXII. &c. id jam praesupposuit, quamquam clariorem psalmi hujus intelligentiam Rab-

bino-

binorum plures sacris Evangelii nostri
historiis debere, quas non raro pervol-
vunt, & in sui eo damnandam magis
obdurationem, Christi in calumniam
usurpant, perspicuum fit. Vide hanc
in rem Vossium respons. ad objecta Cri-
ticae sacrae Var. observ. p. 327. seq.
Meric. Casaubonum de quatuor linguis
&c. quos longo ordine recenset Alb.
Fabricius Notit. script. qui antiquitates
hebraicas illustrarunt.

Non ergo, ut nonnulli somniant,
de Melchisedecho, nec de Abrahamo,
nec de Davide, nec de Salomone, nec
de Ezechia, nec de Zorobabele, aut
quoquam alio praeter Messiam psalmus
hic exponendus erit; non de Melchise-
decho, cum de Persona ab eo distincta,
& secundum ritum ejus operante, aliis
etiam silentio praetermissis, hic sermo
fit; nec de Abrahamo, quanquam enim
hic ob bella, quae gessit, Dei Princeps
vocetur 1. Mos. XXIII. 6. nullatenus ta-
men ipsi nominati supra Characteres

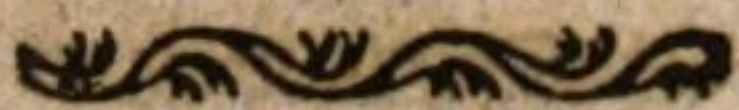
conveniunt, etsi omnem etiam velis violentiam verbis adhibere cum Judaeis, quippe partim fabulosa, exotica, partim dubia, obscura, ridicula sunt, quae proferunt, tibi sanae mentis, & vel primis scripturae elementis imbuto refutatu facilia, seu a Raschi proveniant aut quoquam alio. Potius de quodam ex stirpe Davidis sermo est, sed nec hic inprimis est ipse David, ut vult, praeter Abenefram & Salomonem ben Melech, Chaldaeus, qui propterea versum primum ita orditur: *dixit Dominus in verbo suo, se constituturum me (Davidem) Dominum totius Israelis: sed dixit mihi denuo, opperire vero Sarem &c.* Enimvero quomodo David ipse se Dominum suum vocare poterit, divinumque sibi attribuere nomen? Num David ex stirpe Juda sacerdos esse potuit secundum ordinem Aaronicum? Siquidem Chaldaeus ritum Melchisedechianum non admittat, versum 4. ita reddens: *Furavit Dominus, nec poeni-*

poenitebit eum, te praefectum iri magnum
(sacerdotem) *in mundo futuro, pro me-*
rito, quod fueris Rex immaculatus. Num
David sedere a dextris Dei ut conre-
gnans cum Deo absque blasphemia in
Jehovam dicendus ullo modo erit? Sed
neque Salomon is est, de quo Psalmus
noster loquitur, quippe praeter alia, ni-
hil ipsi cum hostibus negotii fuerat,
Rex erat pacificus, qualis & expecta-
batur; ut patet 1. Paralip. XXII. 8 - 11.
XXVIII. 2. 1. Reg. V. 4. 5. &c. Nec
demum Ezechias is est, aut Zorobabel,
nisi dicere velis, Prophetam nostrum
omnes subsequentes Reges ex sua fami-
lia scivisse, & ad tempora tam remota
respexisse, quod prius probandum tibi
foret, tunc enim demum tibi in utro-
que sacerdotalem, in posteriore Rega-
lem dignitatem, caeteris etiam insuper
habitis negarem. Denique Josephi Ju-
daeï adulatio Psalmum hunc de Vespas-
iano Roman. Imperatore exponentis
exploditur.

Quodsi jam hagiographos N. T. libros tantum ut historicos spectatos inspiciamus, statim in JESU Nazareno Persona illa singularis patefiet, quae ad dexteram Dei sedeat, seu, ut infra explicatur, confors sit omnipotentiae & Regiminis Dei, idem cum Jehova adorandus Deus, quae, ut ut eam natiuitas a Jure sacerdotii excluferit, contra Leges Mosaicas ex Juramento sacerdos constituta est & perpetuus, adeo, ut vel ipsa sit aeterna, vel vivat in posteris sacerdotibus, ut proin priores debeant abrogari, qui posterius sint jam imposterum non secundum Aaronis, sed Melchisedechi ordinem. Inspice inprimis Matth. XXII., quando Christus ex Scribis & Phariseis quaerit, cujus sit filius, & ipsi respondent: *David*, statim subjungit: *quomodo ergo David in spiritu vocat eum (me) dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo &c. si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?* hoc modo omnibus insinuans,

nuans, psalmum hunc de se a Prophe-
ta Regio confectum fuisse, absque ul-
teriori, ut historiographus subdit, Scri-
barum contradictione aut responsione.
Conf. & Marc. XII. Luc. XX. Item
Paulus Hebr. I. 13. contra Judaeos ci-
tando haec psalmi Verba: *sede ad dex-
teram meam*, dicta haec fuisse Ange-
lorum nulli adferit, sed soli Messiae
Christo, qui & Angelis proin & homi-
nibus sit superior. Conf. hujus Epi-
stolae V. 6. 10. VII. 17. X. 13. I. Cor.
XV. 25. Praeclare rursus S. Petrus Act.
II. a 34-38. ex psalmo hoc Judaeos in
angustias redigit, dum memorata in
eo Jesu Nazareno adaptat, quem tam
dire tractassent; verba sunt: *Non enim
David* (imo & nemo alius, sed Jesus
Christus solus) *adscendit in Coelum, di-
xit autem ipse: Dixit Dominus Domino
meo, sede a dexteris meis, donec ponam
inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Cer-
tissime sciat ergo omnis Domus Israel, quia
& Dominum eum & Christum fecit Deus*
hunc

hunc Jesum, quem vos crucifixistis. His autem auditis compuncti sunt corde & dixerunt: quid faciemus viri fratres? &c. Tandem Christus Joann. XII. 34. a Judaeis agnoscitur ex Lege (Psalm. h. v. 4.) in aeternum esse.

Jesus Nazareus igitur Christus noster proponitur a Propheta Davide verus Messias ex stirpe David, Deus verus, aequalis cum Deo Patre potentiae, Rex, Ecclesiae ex gentibus Judaeisque congregandae Institutor & Caput & Rector, verus Sacerdos & perpetuus alterius longe Testamenti utpote non secundum ordinem Aaron, sed Melchisedech. Ultimo tandem potentissimae Christi Regis nostri Administrationis Effectus recensentur. His perpensis si Judaeorum perfidia saniora concipere nolit, perditio tua ex te Israel, finamus eos, in se quippe invicem defaeviunt satis, cum Regnum sit in se ipso divisum, desolationi proinde obnoxium.

Ex

Ex hoc jam Psalmo alii de Messia intelligendi lucem accipiunt, licet ipsi quandoque in multis saltem & de aliis personis explicari possent. Variarum autem hic personarum loquentes inducuntur, nunc Deus Pater, nunc Propheta, quanquam id non semper indicetur, idque orientalibus linguis familiare est. Hebraei quippe & Arabes actionem Personarum narrare solent, statimque apponere verba, quae ipsa loquitur. Exempla hac in re plurima sese tum in Korano tum in Bibliis hebraicis offerunt, ubi si ellipsin semper cogitares, ut tamen ab Interpretibus & Grammaticis passim fit, Orientalium te ignorare Genium aperte proderes. Haec semel adnotata imposterum sufficiant.

Versio

Verfio & Declaratio.

Ψ. I. **D**ictum Jehovahae ad Do-
 minum meum: sede ad dex-
 teram meam; donec ponam
 inimicos tuos scabellum pe-
 dum tuorum. German. Das Wort
 des Herrn zu meinem Herrn. Quod & LXX.
 bis *κυριος* reddentibus respondet,
 quo nomine semper alias nomen יהוה
 exprimunt. **D**ictum hebr. **נאמ** non
 significat hic imperium, ut perperam
 Ariani volunt, sed simplicem fermo-
 nem, elocutionem, Oraculum, prout
 ex usitatori jam scripturae phrasi patet,
 Conf. Ierem. XXIII. 21. *Non locutus*
eram ad eos, (Prophetas) ipsi tamen
prophetabant. Item Iesai. XXIX. 4. Psalm.
 XXXVI. 1. communiter adhibetur, in-
 quit Geierus hic, in revelatione divini-
 tus facta ad viros *θεοπνευστας*, uti vi-
 dere est ex Prophetis Iesaia, Ezechiele,
 Hosea

Hosea &c. omniumque creberrime ex
Jeremia, ubi formula isthaec **נאם יהוה**
cunctis ferme praemittitur divinis Pa-
tefactionibus. Domini hoc *dicere* scri-
bit Glassius Philol. sacr. Lib. V. Tract. I.
Cap. VII. de **ΑΝΘΡΩΠΟΠΑΘΕΙΑ**.
Edit. Lips. 1725. sanctissimum & effica-
cissimum est *decernere*, & simul *efficere*.
Respondet huic **τῶ** *dicere* in sacrosancta
Trinitate **τὸ** *audire*, quod filio tribuitur
Ioannis VIII. 26. 40. XV. 15. & Spiritui
sancto Ioann. XVI. 13. &c. Nec dubium,
quin filius Dei ideo (inter alias causas)
dicatur **λόγος**, *Verbum*, quia per eum
sermonis interni sacrosanctae Trinita-
tis, hoc est, Decretorum Divinorum
manifestatio ad salutem hominibus fa-
cta est. Conf. Ioann. I. 18. &c. Cra-
merus hic censet Comitia describi, ubi
de novi Regis inauguratione actum.

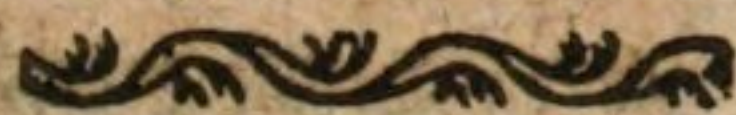
Jehovae ad Dominum
meum hebr. **יְהוָה לֵאדֹנָי**, quo nomine
nempe **יהוה** etiam Jehova & solus vo-
catur,

catur, unde in idem recidit: *Dictum Jehovae ad Jehovam*. Praefixum *ad* significat *ad*, alias signum dativi est. Ill. Michaelis, quem cum aliis novissime Zachariae & Knappius in suis Psalmorum versionibus sequuntur, pugnat in suo Collegio Critico Psalmorum 16. 40. & 110. hic pro Lectione *לַיהוָה*: Der Herr spricht zum Herrn. Verum imprimis adversantur LXX. vertentes *κυριω μου*, *Domino meo*, sicut et vulgata legit, & Syrus: *dixit Dominus Domino meo*, adversantur & Arabs & S. Hieronymus aperte tum in sua versione, tum in breviario in Psalmos. Imo supposita etiam punctorum novitate verba vulgatae *Domino meo* perspicue comprobantur ex Matth. XXII. 44. Marc. XII. 36. Luc. XX. 42. ubi ita Christus D. versum hunc citat: *dixit Dominus Domino meo*, graece *ειπεν ο κυριος τω κυριω μου*. Id ipse Michaelis p. m. 480. l. c. concedit, sed subjungit: Allein dieses beweiset nichts, denn die Anführung geschiehet, wie gewöhnlich, blos

blos mit den Worten der LXX. wodurch ihre Uebersetzung nicht vor untadelhaft ausgegeben, sondern der griechisch. redenden Kirche, welche nur die griechische Uebersetzung kannte, die Stelle der Bibel bezeichnet wird, auf die Christus ziele. Atqui tamen occurrens in ipsis particula *μεν* meo citatur, rata habetur, & sic legenda ab omnibus manifeste probatur a Christo, l. c. probatur a S. Petro Act. II. 34. cur ergo nos id reprobare volumus? quid enim? nonne tum temporis hebraicae linguae gnari fuerant scribae et Pharisei, supposito etiam, quod vel Graeca, vel Syriaca lingua in usu tum fuisset? Et quid non Argi hi in Christo reprehensione dignum statim ambabus ulnis excepissent, si ostendere vel in minimo potuissent, aliter intelligendum esse, aliter exponi vel posse scripturae textum primaevum? Porro demus, quosdam *לֹאֲרָנִי* legisse, nonne sensus, nonne eadem verba ne minimo dempto retinenda

nenda sunt et intelligenda, quae Christus D. ipse revelationis omnis Auctor et eo Modo quo usurpavit, et ex Lege veteri adplicavit, nobis in Lege nova suggerit? Quid inania, quid ventos captare juvat? — Allein in der Frage, pergitt Michaelis, die Christus aus unserm Bers heraus ziehet, und welche die Evangelisten aus Christi eigenen Worten übersehen, heist es alle drey mal mit eben der Einmüthigkeit, David nennet Ihn κυριον den Herrn, wie ist er denn sein Sohn? so Matthäus, Marcus und Lucas; sollte wohl ganz von ungefehr das Pronomen αὐτος von allen drey Schriftstellern ausgelassen seyn? Argumentum hoc mihi met, ut puto, suffragatur; vult enim Christus citato semel versu Davidico paucis dicere: Christus non est *eius* (Davidis) filius, sed est *eius* Dominus; ita quivis prudens propositionem hanc: si David vocat eum Dominum, quomodo filius *eius* υἱος αὐτος est, resolvet, praesertim
ubi

ubi in versu antecedenti meminerit, expressum fuisse *Domino meo*. Et quis Hebraeorum morem ignorat, dum brevitas amantes jam particulas *sed, non,* jam Pronomina demonstrativa, relativa etc. semel posita de reliquo subintelligi volunt? concludit demum Cl. Doctor his verbis: In der That sehe ich auch nicht, worinn das schwere und unbeantwortliche der Frage bestanden haben würde, wenn sie blos darauf gienge, wie doch David den Messias seinen Herrn nennen könne, da er sein Sohn sehe? ich dachte, ich wollte bey derselben die ganze pharisäische Theologie beybehalten haben, und doch nicht verstummet seyn. Weiß er, würde ich geantwortet haben, ein viel grösserer König seyn wird, als David, ein Monarch, dem die Säulen des Herkuls gehorchen sollen, und dem sich David gerne unterwerffen, und vor ihm demüthigen würde, wenn er seine Zeit erleben, oder in die Welt zurückkehren könnte. Ich würde hinzusetzen, daß David sogar seinen unmittelbaren Sohn

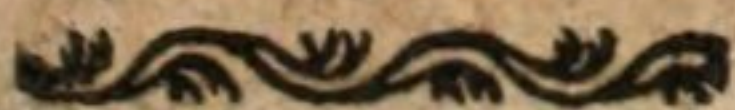
den Salomon für seinen Herrn erkennen mußte, so bald er ihm die Krone abgetreten hatte; es sey also das Vorgeben falsch, welches den sogleich zu Gott macht, den David seinen Herrn nennet. Sed pace tanti viri dixerim, id praeter ipsum forte nemo tentaret alius: quid enim? hicne de solo Domino temporali, de Monarcha aliquo sermo est? an potius de Domino Deo, quem hic Hebraeus *Adon* loco *Jehova* & LXX. loco *Jehova* *κυριον* vocant? quod, ut probe novi, frequenter alias ipse Michaelis in eruditis elucubrationibus suis Lectoribus inculcat. Accedit, Argumentationem hanc omnino corruere, si (ad quod utique non attendisse videtur Vir illustris) Explicatio subsequantium verborum, *sede ad dexteram meam* genuina est, quam propugnat, nempe de sessione ad dextram Jehovae in sanctissimo super arcae Cherubinis, idem enim hoc innuit, ac DEO se aequalem facere, velle ut DEVM adorari. Adeoque si David Christum Messiam

fiam

fiam suum Deum suum vocavit, nescio, quid Phariseorum ullus respondere amplius potuerit. Controversiam totam finio verbis Bucerī, non vulgaris, ut puto, apud Cl. Doctorem authoritatis, qui comment: ad Rom. apud Burkium hic ita scribit: *Cum Dominus Phariseis unum duntaxat locum psalmi objecisset, ubi David Christum vocat Dominum suum, illud majorem Davide sic agnoverunt, ut nihil objicere contra possent. Haud dubitandum, in ipsis verbis psalmi tantum cum ab ipsis Phariseis, tum a reliquis de divinitate Domini tum fuisse intellectum, ut Pharisei impudentes visi fuissent, si quid contra dixissent. Ita obtinuerat verus scripturarum hac in re intellectus, & recta de Christo sententia. . .*

Cl. Knappio autem, qui pro Lectione 2^a Mss. Casselense opponit, plura quidem et forte antiquiora opponere

possem, pro Lectione '?, sed id Ken-
 nicotto Anglo Doctissimo relinquo, si
 nempe quis praecise super punctorum
 antiquitate aedificare vellet. De cae-
 tero vide infra coroll. 1. Locutus ergo
 fuit Pater coelestis ad filium suum:
Sede ad dexteram meam,
Setze dich zu meiner Rechten, vel ut recte
 vulgata: *Sede a dextris meis,* nempe
 tanquam conregnans Deus, non ut Mi-
 nister, neque tantum aut honoris gra-
 tia, aut in solius praemium virtutis.
 Hoc Argumento Paulus utitur Hebr. I.
 13. ubi praerogativam Legis novae per
 Christum datae prae lege veteri ab An-
 gelis tantum intimata ostendit, citans
 hunc versum: *Ad quem autem Angelo-
 rum dixit aliquando (Deus Pater) sede
 a dextris meis, quoadusque ponam ini-
 micos tuos scabellum pedum tuorum?*
Nonne omnes sunt Administratorii, graece
leitργικοι famulantes, spiritus?
 unde probat & infert tacite Apostolus,
 Mes-

Messiam Jesum Christum non esse Ministrum, non esse aequalem Angelis, sed esse illis Excellentiorum. sed esse Dominum Deum conregnantem, id quod non obscure l. c. jam v. 3. innue- rat, ubi adferuit, *filium Dei*, per quem novissimis temporibus Deus locutus est nobis, *sedere ad dexteram Majestatis in Excelsis*, illum nempe, qui sit *splendor gloriae et figura substantiae ejus*, *portans omnia verbo virtutis suae*, *purgationem peccatorum faciens* &c. Item i. Cor. XV. 25. phrasin hanc *sedere a dextris Jehovae* interpretatur, βασιλευειν *regnare: oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos ejus sub pedibus ejus*, indubitanter nempe Apostolus ad hunc psalmi locum alludit: Eandem phrasin de Christo usurpat S. Stephanus Act. VII. 57. *Video coelos apertos, & Jesum stantem a dextris Dei.* Conf. & Daniel VII. 14. Matth. XX. 21. coll. 25-28. XIX. 28. Hebr. VIII. 1. Ephes. I.

20. 21. 22. Philipp. II. 9. Joan. XVII. 5. Act. V. 31. Apocal. V. 6. &c. Phrasis citata a Modo agendi Principum ex parte desumpta est, qui seos, quibus proximum a se honorem tribuunt, ad dexteram suam collocant. Sic 1. Reg. II. 19. Salomon speciali honoris praerogativa matrem Bethsabee condecorandi causa, ipsam ad dextram suam in folio collocasse dicitur. Conf. & Matth. XX. 21. Lib. III. apocryphum Esdr. IV. 29. Haec recepta apud orientales agendi ratio imperfectam tantum hic imaginem sistit, quatenus nempe Messiae sublimationem, non τῷ λόγῳ verbi aeterni gloriam exhibet. Ill. Michaelis per hanc a dextris sessionem, uti jam supra dictum fuit, intelligi vult sessionem in sancto sanctorum super arcam foederis, ubi Jehovahae dextra & sinistra tribuuntur, adeoque idem hic indicari, ac: Geniese mit mir göttliche Ehre und Anbetung, sey der Gegenstand aller Gottesdienste meines Volks. Jo. David
Mi-

Michaelis deutsche Uebersetzung des alten Testaments mit Anmerkungen für Ungelehrte Th. VI. coll. Crit. colleg. p. 482. seqq. verum quanquam in aliquo sensu id ex consequentibus posset inferri, naturaliter tamen secundum loquendi rationem et parallelis locis supra stabilitam haec mihi cum Cl. Knappio l. c. declaratio videtur: **sey du (als Messias) mein Mitregent über mein Volk!** Des allerheiligsten, scribit Knapp, und der Bundeslade wird doch hier eigentlich nicht gedacht. — Die Redensart selbst kommt auch meines Wissens sonst nirgends so vor 1c. & S. Petrus Act. II. 34. haec psalmi verba de Ascensione Christi D. in coelum exponit. Conf. Marc. XVI. 19. Dixit itaque, ut cum Tirino loquar, Jehova primo ab aeterno, 2do in incarnatione (quo et Menochius collimat) 3tio in Ascensione ad Coelum, mecum regnatura mihi compar fili! V. coroll. 1. infra.

Donec ponam inimicos
tuos scabellum pedum tuo-
rum. Haec loquendi ratio, *scabel-
lum pedum esse* (ad litteram hebraeus:
לְרַגְלֵי הַיְיָ *scabellum pedibus* ob prae-
fixum ל, vel si ut praepositio sumatur
pro pedibus tuis) aut *subtus pedes*, *sub
plantis pedum poni*, scripturae familia-
ris est, denotans perfectam hostium
subjugationem petitam ex more Victo-
rum, ut inquit Geierus hic, qui in
signum dominii imaeque ac ignominio-
sae hostium subjugationis eorundem so-
lebant insistere collis vel tergis, ac si
scabellum quoddam essent. vid. Josue
X. 24. ubi Dux iste iussit Principes Is-
rael, ut pedes suos super guttur quin-
que Regum devictorum Gabaon prius
obsidentium ponerent. Conf. Jud. I. 7.
1. Reg. V. 3. Psalm. XVIII. 39. XXII.
17. LXXII. 9. XCI. 13. Jesai. LI. 23.
LXVI. 1. Rom. XVI. 20. Item prout
haec ad scabellum sessio ignominiae et
hu-

humiliationis signum est, Jacob. II. 3. Novissimis temporibus hujusmodi humiliationis Exempla prostant in Sapore Persarum Rege, qui equum ascendens Imp. Valeriano ceu scabello utebatur. Idem patet in Tamerlano ratione Bajazethi Turcarum Imperatoris apud Calmetum hic. Alio in sensu nempe de perfecto in res creatas dominio Apostolus τὸ *subjicere sub pedibus* explicat. vid. Hebr. II. 8. coll. Psalm. VIII. 5.

INIMICOS conf. Luc. XIX. 27. I. Cor. XV. 24. nempe, ut Calmetus l. c. ait, Iudaei omnium primi victi fuerunt; postmodum secuti sunt persecutores Ecclesiae; Haeretici, Infideles, Schismatici sub pedibus ejus quotidie proruunt, & armis potentiae illius superantur; Daemonis, Mortis & Antichristi regnum postrema die penitus subvertetur, tunc pacificum Messiae Regnum universam Extensionem suam atque omnem splendorem suum obtinebit.

bit. Unde extra Chorum saltare mihi videtur Zachariae l. c. ita versum hunc exponens : Wirke mit göttlicher Gewalt, bis alle Uebel von dir aufgehoben seyn werden. Particula **donec**, hebr. **79**, scribit Hieronymus, dupliciter potest intelligi, quandoque enim designat certum tempus secundum illud Galat. III. *propter transgressionem lex posita est, donec veniret semen, cui promiserat.* Sic & Gen. XLIX. 10. Hanc autem futuri exclusionem secundum ipsam S. Scripturam eventus docuit, saepissime et hoc loco perpetuitatem potius describit, seu ita tempus interjectum statuitur, ut interim consequens non semper negetur aut excludatur, de quo tamen, siue id fiat postea seu non, praescinditur v. Gen. XXVIII. 15. 2. Sam. VI. 23. Psalm. CXII. 8. CXXIII. 2. Deut. XXXIV. 6. Jesai. XLVI. 4. Matth. I. 25. XXVIII. 20. etc.) Sociniani praeprimis voculam hanc ut & traditionem regni Christi

Do-

Domini 1. Cor. XV. 24. urgent. At-
qui tamen mera hic est intelligenda
aeternitas, sessionis illius nuspian indi-
citur finis, imo de Christi Regno di-
ctum est: *Potestas ejus potestas aeterna,*
& regnum, quod non auferetur; Item:
Regni ejus non erit finis. Conf. &
Psalm. XLV. 7. collat. ad Hebr. I. 8.
ubi Paulus illa Psalmi verba: *Thronus*
tuus Deus in saeculum saeculi Christo ad-
plicat: ad Filium autem &c. Desinen-
te sessione Christus alias reverteretur ad
νεκρωσι, ut inquit Geierus hic, ac de-
mum inimici Christi nunquam non man-
suri sunt sub pedibus ejus, &c. vid.
Psalm. XLV. 7. Daniel VII. 14. Luc. I. 33.
Hebr. X. 12. 13. Quod vero ad locum
illum 1. Cor. XV. 25. spectat, non tra-
ctatur illic, scribit Glassius, de termino
sessionis, nec de termino Regni in se,
sed de termino certi modi regnandi;
quodsi ita Cl. Knapp hic in nota verba
sua intelligit ratione functionis Messia-
nae, toleratur, secus merito cum aliis

a Glassio castigatur. Utique omnis
ocius controversia cessaret, si, ut cit.
D. Hallensis existimat, hebr γy pro sub-
stantivo **Ewigkeit** acciperetur, & ad
primum versus membrum transferretur
ita, **Sitze zu meiner Rechten auf
ewig! alle deine Feinde will ich dir
unterwerffen.** Verum id ego absque
nota novitatis non attentarem, dum
inprimis *Atnach* mutandum foret, dein
id mihi antiquioribus versionibus Pa-
raph. Chald. Syr. Arab. LXX. vulgatae,
Aethiop. Hieronym. &c. repugnare vi-
deretur.

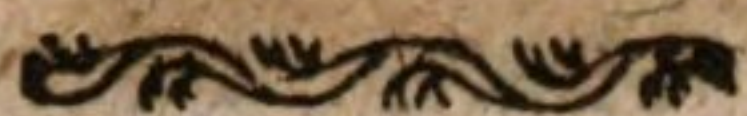
Adducta modo si accuratius per-
pendat Ill. Michaelis, non, ut spero,
amplius improperabit Interpretibus
Crit. Colleg. p. 492. seq. Die sich scheuen,
dem Sitzen Christi zur Rechten Gottes einige
Endschaft zu geben, und daher unserer und
noch einer Stelle zu gefallen, die herme-
neutische Regel erdichten, **Bis** heiße, **bis
auf die Zeit und noch nachher.** Lo-
cus

cus autem alius est Matth. I. 25. juxta Vulgata: *Et non cognoscebat eam*, (nempe Josephus Mariam) *donec*, graece ἕως &, peperit filium suum primogenitum &c. gravissime nunquid Catholici hic peccant? Advertit l. c. Michaelis in nota ad hunc locum: Den Katholicken ist dies zu vergeben, zu deren Sittenlehre sich die stete Jungfrauschaft der Maria schikt, von der sie keine Stelle haben würden, wenn diese ihnen entgienge. Allein, daß evangelische Theologen, nach deren Sittenlehre die Fortsetzung der Jungfrauschaft in der Ehe sündlich ist, den Worten Matthäi Dennoch gleiche Gewalt anthun, verdient Bewunderung. Das ist freylich wahr, daß bis die längere Fortdauer der Sache nicht aufhebet, wenn der darauf folgende Terminus ad quem sie von selbst mit einschließt. 3. E. Michal gebahr kein Kind bis an den Tag ihres Todes. 2. Sam. VI. 23. Es versteht sich von selbst, daß sie nachher keines gebohren haben kann. — Allein dar-
aus

aus folget weder, 7y heiße biß auf die Zeit
und noch nachher, noch auch, daß diese Par-
tikel in ganz anderem Zusammenhang die län-
gere Fortsetzung nicht ausschliesse. — Mi-
rum est, Cl. Doctorem hunc tam anti-
quam crambem Helvidii ex cit. Cap. I.
Matth. 18. & 25. probare conantis, B.
Virginem post Nativitatem Christi car-
naliter a Josepho fuisse cognitam, de-
nuo recoquere, & tam audacter, ut
male sanus homo ille, effutire, Catho-
licos verbis Matthaei violentiam infer-
re; nos alias perpetuam Genitricis Dei
Virginitatem probare non posse, Vir-
ginitatem in conjugio peccaminosam
esse. Quaeso! num consequentia le-
gitima fuit: Joseph non cognovit Ma-
riam carnaliter, usque dum peperit,
ergo post filii partum eam cognovit?
Quaero ego, num ex hoc, quod l. su-
pra c. Genes. XVIII. dicatur: *non di-*
mittam te, deseram te, usque dum fece-
ro (complevero) *quod locutus fui tibi,*
recte infertur, ergo Jacob expletis pro-
mis-

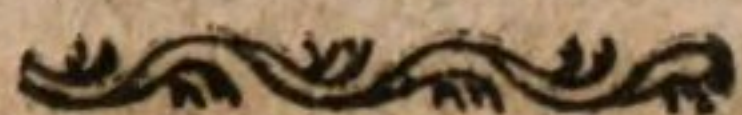

missionibus a Deo patris sui desertus
fuit? qui tamen deferi a Deo utique
potuit, ubi proinde *terminus ad quem*
perdurationem rei ex se non includit,
ut in illo 2. Sam. VI. 23. Quaero, num
ex hoc, quod Psalm. CXII. 8. cit. dica-
tur: *confirmatum suffultum est cor ejus*
(Christi) *non commovebitur*, non time-
bit, *donec despiciat inimicos suos*, bene
concluditur, ergo justus timebit, dum
subjectos sibi inimicos habebit? Timere
tamen posset, ne aliquando insurge-
rent. An denique inde, quod Psalm.
CXXIII. 2. dicatur: *oculi nostri ad Jeho-*
vam Deum nostrum, *donec misereatur*
nostri, colliges, ergo miseratione sub-
secuta non amplius oculi nostri ad Je-
hovam directi erunt? terminus ad
quem neque hic ex se, perdurationem
rei involvit; nunquid in citatis & aliis
superius adductis locis ꝛy significat:
Bis auf die Zeit, und noch nachher? ergo
neque ex hoc, quod Matth. I. 25.
Evangelista scribat: *Et non cognoscebat*
c *eam,*

*eam, donec peperit filium suum primogenitum, legitima conclusio est; ergo post cognovit. Aequè parum hoc sequitur, ac si ex simili ferme loquendi ratione cit. Cap. V. 18. Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto, statim inferre velles: ergo postea Joseph & Maria carnaliter convenerunt, cum tibi S. Hieronymus dicat, τὸ ἀνεπαγγελῆσαι additum fuisse non ad designandum, quid postea factum sit, sed quid factum non sit, sicut quando Jesai. LXV. 24. legis: *Antequam clament, ego exaudiam*, male concludis, quod postea clamaverint, cum jam essent exauditi; & tandem aequè parum hoc sequitur, quam illud, Mariam peperisse secundo genitum, quia l. c. legitur, ipsam peperisse primo genitum, siquidem primogenitus sit, qui ante alios omnes nascitur, praescindendo, an alii nec ne nascantur. conf. Exod. XIII. 2. ubi in die Purificationis*

Ma-

Matris offerendus erat *primogenitus*, nondum certe nato secundo genito & Hebr. I. 6. Christus *primogenitus Dei* Patris adpellatur. Secundum hoc ergo, scribit Hieronymus l. c. cont. Helvid. *Evangelista dicit, Matrem Dei non esse cognitam a viro usque ad partum, ut multo magis intelligamus, cognitam non fuisse post partum.*

Scripturae modo expositae hac in re Evidentiam & ratiocinii Catholicorum aequitatem inter errantes fratres nostros, ut cum P. Jamin Benedictino in den theolog. Gedanken loquar, plures probe agnoscunt. Sal. Glassius Philol. sacr. Lib. III. Tract. V. p. m. 964. in h. Matthaei locum scribit: *Male ex hoc loco Helvidius olim collegit: Ergo post partum cognovit Josephus Mariam.* Male etiam ex v. 18. &c. *πρην ην συνελθειν αυτες, si gravida inventa est, priusquam convenirent, ergo postea*

congressi sunt. - - Usus est Evangelista, inquit Chemnitius cap. 7. harm. illis particulis, quia fidei nostrae plurimum intererat scire, Mariam ante conceptionem Christi, & post conceptionem usque ad Nativitatem ejus non fuisse cognitam a Viro. Quod si tempore sequenti quaeritur, optima est Hieronymi Responsio; Natum esse Deum per Genitalia Virginis credimus, quia legimus: Mariam autem post partum cum Josepho concubuisse, aut filios ex ipso sustulisse non credimus, quia non legimus. Et bonum est Argumentum Hieronymi: si Joseph ex sola revelatione Angeli in somnis tali reverentia motus fuit, ut non cognosceret Mariam, donec pareret; quidni motus fuisset postea, cum audiret pastores, Simeonem, Hannam tam divina de puero illo praedicantes, cum quidem scriptum sit: erant Pater ejus & Mater mirantes de his, quae dicebantur de illo &c. Non video igitur, si haec attenta mente considerantur, quam

quam violentiam Matthaei verbis & Catholici & Theologi Evangelici inferant, quos idcirco potissimum reprehendit Michaelis, eo quod & ab ipsis tandem, ut quandoque fieri assolet, Veritas prodita fuerit.

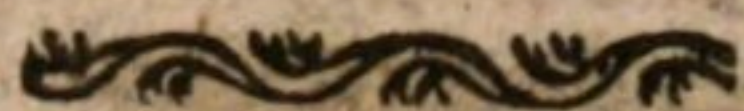
Praeterea tantane porro cum fiducia ausit Michaelis B. Virginem, quae virum non cognoscit, dum Dei Mater ab Angelo salutatur, Matrem hominis credere? quid? Illi cui Spiritus Sanctus obumbrat, a Viro postea obumbretur? Nunquid Iosephus, qui Miracula tanta cognoverat, Dei templum, Spiritus S. sedem, Domini sui Matrem audebat attingere? Nonne quod consequens erat ac manifestum, intellectui nostro Evangelista reliquit; quoniam nec postea quidem eam, quae tali modo mater effecta est, ille justus ausus fuit attingere? Haec contra Helvidium, haec super hunc Matthaei locum, ut plurima omittam alia, Patrum ortho-

c 3

doxo-

doxorum ratiocinia sunt. Et cur tandem Virginitatis in conjugio continuatio sit scelus? Nunquid essentia ejus in copula carnali consistit, prout jam olim Julianus Pelagianus teste S. Augustino L. V. contr. Julian. somniarat? . . Unde id Cl. Doctor probabit? Si tantum de conjugio Adami cum Eva in Paradiso coll. Genes. II., de Senum & illorum, qui mutuo consensu ab usu conjugali abstinent, matrimonio cogitare velit, ut Patrum orthodoxorum sensa hic plane praetermittam. Quod autem porro scribat: Ich sehe diese ganze hermeneutische Regel blos für eine Frucht der Partheilichkeit und der Liebe zu gewissen Auslegungen an, und zwar dieses um desto mehr, da man sie den Juden bey 1. B. Moses XLIX. 10. nicht eingestehen will, wo sie sich weit besser anwenden liesse. Denn wenn es heist: Das Scepter soll von Juda nicht entwendet werden, bis daß sein Sohn (שִׁילֵה) komme: so scheint eben in dem Termino ad quem

quem eine ewige Fortsetzung des Scepters zu liegen, welches nunmehr der grosse Sohn Juda mit unsterblichen Händen fassen soll, welche Erklärung des Spruchs auch der Lehre von dem ewigen Königreich der Familie Davids gemäß ist. *ic.* Egregie hic judaizat Cl. Doctor. Quo quaeso fundamento adstrui potest, hic in termino ad quem non definitionem sed perpetuam sceptri continuationem contineri, & politici quidem juxta illum Judaeorum conceptum, qui semper alias & adhucdum hodie regnum temporale et politicum a Messia erigendum intelligunt, quod una cum mundo finem postmodum habiturum sit? Sane Sceptri a Tribu Juda ablati Veritatem ipso sensu Judaei percipiunt, sive enim *טף שבט* Sceptri nomine dignitas regia vel Principalis in uno residens intelligatur, sive Synhedrium Senatus Judaicus, Sceptrum de Juda ablatum est. Nonne enim Regnum & Principatus omnis ex Juda a

mille septingentis & amplius annis defecit? primo auctoritate Caesaris Augusti transiens in Herodem alienigenam, deinde ad Romanos, qui Judaeam subactam in provinciam redegerunt; auctoritas autem Senatus Judaici, ex quo Herodes Ascalonita teste Josepho Ant. Jud. L. XIV. c. 17. in ipsum debacchatus est, penitus defecit, ut idem Judaeus L. XVIII. Antiq. c. 1. & de Bello Jud. L. II. c. 11. testatum facit. Tandem demolita Urbe Jerusalem, in qua per Titum & Vespasianum nec lapis super lapidem juxta Christi Dom. oraculum relictus fuit, omnis Judaeus ejectus hodie a facie terrae misere tabescit, nec ipse, ex qua tribu sit, novit amplius, nec politicum recuperare porro Regimen valet. Aeque ergo parum hic sub *donec* continuatio rei denotatur ac in illo Genes. III. 19. *in sudore vultus tui comedes panem, donec redeas in terram* &c. conf. & Gen. XXVI. 13. Judic. IV.

IV. 24. 1. Sam. XXII. 3. Ruth. I. 13.
Deinde quibus Judaeis continuationem
hic non concedimus? nunquid Rabbi-
nis recentioribus? Atqui illos hac de
re ad Antiquorum Patrum suorum sen-
sa remisisse sufficiat, siquidem in Targum
Hierosolym. perspicue legent: *non au-
feretur . . . usque ad tempus, quo ve-
niet Messias*, expresse Chald. Paraphr.
משיחא. Inspiciant Judaei versiones
LXX, Samaritanam, Syriacam, &
Arabicam, placita R. Rahue, R. Kim-
ehi. Quo loco denique שילה indicat
sein Sohn? Novi equidem Explica-
tionem novam & facilem hujus loci,
quam Jac. Gulcher Lipsiae 1774. orbi
exhibuit, ubi Auctor hic . . . sine iod
cum uno ex Mss. Erford. legit, & *pro-
les ipsius* vertit, demonstrans opinio-
nem suam ex Arabico; verum haec ex
Arabico deductio merito mihi cum Re-
censente Erfordienti nimium artificiosa
est, & linguae hebraicae Analogiae

omnino contraria. Quod ad Lectionem שלשׁ fine iod attinet, plura pro hac Mss̃ta D. Kennicottus adducit in *veteri Testam. hebr. cum var. lect.* ad h. Genes. locum, & sic jam intelligitur, cur Aquila & Symmach. reddiderint ὃ ἀποκεῖται, *cui repositum est*, in plurali vero LXX: τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ. Dico itaque cum Huetio dem. *Evang. pr. 9.* de duobus Regnis Sermonem hic esse, de politico temporali & de spirituali aeterno, prius, antequam Messias veniat, finiendum esse, quo referuntur Verba Characteristica Adventus Messiae: *non aufertur Sceptrum de Juda, donec &c.* Alterum per Messiam proprie inchoandum, & pro futuro stabiliendum his designatum verbis: *Ipse erit expectatio Gentium*, seu *ipsi erit adhaesio*, obedientia populorum, sicque omnino perpetuum familiae Davidis Regnum subsistit promissum 2. Sam. VII. 16. Psalm.

Pfalm. LXXXIX. 30. 37. 38. . . . De
caetero in prolixiori hoc Sermone sit
mihi venia, siquidem omnibus viribus
ubique veritas propugnanda est, ubi
impugnatur.

✠. Virgam virtutis tuae mit-
tet Jehova ex Zion,
(dicens) dominare in me-
dio inimicorum tuorum.

Insigne hic panditur Regiae potesta-
tis Christi argumentum, non hujus
quidem mundi, de quo ipsum non est
Joan. XVIII. 36. Conf. Luc. XXII. 29.
30. Joan. VI. 15. &c. licet ex Stirpe
Davidis Regia Christus prognatus sit,
sed Administratio ejus per Spiritum &
prophetiam seu per Doctrinam Evan-
gelicam, in qua praedicanda uti & ani-
marum salute per passionem & mortem
ceu Lytrum procuranda potissimum
sita erat Messiana in terris functio. . .

Vir-

Virgam virtutis tuae hebr.

מִטָּה עֲנָה. Mss. Dresdense apud D.

Michaelis legit cum Matre lectionis

מִטָּה *baculus*, LXX. *ραβδος Virga*;

sceptrum fortitudinis, Sceptrum robo-

ris, ut aliis placet, idem hic est, ac

Regnum fortissimum, firmissimum; oc-

currit & Jerem. XLVIII. 17. Ezechiel.

XLIX. 11. 14. Eadem phrasim Psalm.

XLV. 7. habetur: *Virga aequitatis*,

Virga Regni tui, applicata ab Apostolo

perpetuo Messiae nostri Regimini ad

Hebr. I. 8. vox מִטָּה alias quoque plu-

raliter constructa *tribus* populi Israeliti-

ci significat veluti Num. XXXIII. 54.

Habacuc III. 9. de quo vide expositio-

nem meam in Habacuc . . . mittet

Jehova (Pater coelestis) ex Zion.

pronomem personale לְ *tibi* LXX., Sy-

rus & Arabs adfinxisse sibi videntur,

cum reddant: ἐξαποσείλει σοι κυριος,

mittet tibi Dominus &c. Christus D.

feu

seu Messias passim credebatur filius David, prout ipsi, dum in triumpho Hierosolymam intraret, plebs adplaudebant: *Hosanna filio David* Matth. XX. 30. 31. XXI. 9. 17. XXII. 42. prout Sal. Ben Melech, Kimchius & alii ultro concedunt, & de Messia, Rege futuro, persuasio pariter communis erat.

Quod autem Messias, *Χριστός*, idem sit ac *ὁ υἱός Θεοῦ* apud Paulum, putat equidem clar. Koppe **Novi Testam. graec.** vol. I. sed, ut bene ostendit Criticus *Wittenberg. orient. Bibliothek. Theil IV. p. 388. seq.* Judaei Christi tempore tantum abest, ut in eadem significatione expressionem hanc cum voce *Messias* habuerint, ut Lapis offensionis potius ipsis fuerit. vid. Matth. XXII. Luc. XXII. Joan. X. &c.

Ex quibus jam facile haec Psaltis loquendi ratio intelligitur. Zion mons erat monti *Moria* dicto vicinus, & in
me-

meridiem urbi Hierosolymae praeten-
sus, in quo Tabernaculum, & intra
illud Arca foederis per Annos quadra-
ginta quatuor fuerat; ipse & mons san-
ctus, mons Domini vocatur reliquos
urbis montes altitudine vincens. Prae-
primis vero eminebat ex ipso arx Davi-
dis Regis, sedes ejus Regia. Ex Zion
ergo egreditur, quisquis ex Stirpe Da-
vid descendit Regia proles. Bene hic
Zachariae: Jehova ertheilet dir einen Sce-
pter der Herrschaft, damit du dich von Zion
aus (deinem königlichen Sitze) als Regenten
beweisen sollest. Sed nimis humilis & a
Scopo, ut mihi videtur, aberrans est
ejus annotatio: Als ein Nachkomme Da-
vids sollst du herrliche Wirkungen verrichten
zur Beglückung der Menschen, in Befreyung
von den sie drückenden Uebeln. . . Melius
Knappius transfert: Dein starkes Scepter
wird Jehova ausstrecken aus Zion. Chri-
stus itaque, dum ex Zion a Patre coe-
lesti emittitur, Rex Judaeorum aperte
denunciatur, & a Patre mittitur, ubi
&

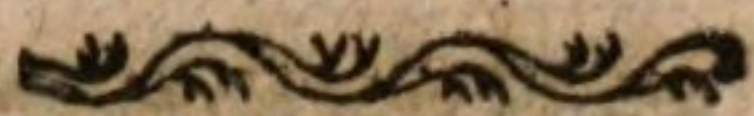

& Regnum suum auspicatus est, sic enim vaticinatus fuit Jesaias C. II. 3. 4. *De Zion exhibit Lex, & Verbum Domini de Jerusalem, & judicabit gentes &c.* Item Christus D. ipse Luc. XXIV. 47. *de initio praedicationis poenitentiae & remissionis peccatorum in omnes gentes ab Ierosolyma loquitur; ex quo simul colligitur, ipsum non auspicatum fuisse Regnum terrestre, quemadmodum ad invidiam apud Romanos creandam Iudaei calumniabantur postea, sed spirituale & aeternum, dummodo Jerusalem id agnovisset, & quidem in die illa, quae ad pacem ipsi; sed caecutiit: Rectissime adeo Jehova Messiam alloquens subinfert: **dominare** &c. hebr. דָּבָר a דָּבָר juxta Arabicum: *dominatus est*. Dominare ita Chald. LXX. Vulgata & Hieronym. sed Symmachus vertit: *tu autem erudi intus* (παιδεύει ενδον). Syrus aliter punctando nempe, דָּבָר, loco דָּבָר moderni, & עַל pro בְּקֶרֶב, inter-*

interpretatur: *dominabitur in hostes tuos.*
 Aquila: *impera propter hostes tuos.*
 Ergo, seu dum inter Judaeos durae
 cervicis degis, seu dum circumdatus es
 gentibus tibi infensis, quas dein suavi
 doctrinae tuae jugo subjicies, Domi-
 nare in medio Inimicorum tuo-
 rum, inter omnes hos inimicos in Ec-
 clesia tua, amplissima fane ditione spi-
 rituali, cujus in Urbe Jerusalem funda-
 menta jacentur, cujus tu Rex es, &
 Caput. Conf. Psalm. II. 8-11. XVI. XL.
 &c. haec aliaque cum N. T. collata
 campum discurrendi latissimum pan-
 dunt.

ψ.3. Tecum Principatus (sunt)
 in die virtutis tuae, in splen-
 doribus sanctitatis: ex utero
 ante Luciferum tibi ros nati-
 vitatis tuae (est).

Revera hic LXX. cum vulgata paucis mutatis sensum versus hujus probe at- tigerunt, ut adeo non possim non ve- hementer mirari, tantopere torquere se Interpretum plures, versus he- braicum obscuritatis crassissimae statim arguere, & prout tantum cuique libue- rit, illum inflectere, interpretari. Justas rursus audio querelas cl. Hauckii, vid. Briefe über die neueste hebräische Littera- tur, zwote Fortsetz. Leipzig 1777. audio la- menta M. Oertelii in *Speciminibus teme- ritatis in castiganda lectione Masorethica*, Wittenberg 1778. vide & orient. *Exe- get. Biblioth.* Theil IV. p. 429. En gram- maticalem textus hebraici interpreta- tionem: *Tecum Principatus in die vir- tutis tuae* hebr. עִמָּךְ נִרְבָּה . . LXX. ita transferunt: μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σοι, secundum quod & vulgata: *Tecum principium* (princi- patus) *in die virtutis tuae*: versio Ara- bica legit: *Principatus exstat tecum in die*

die roboris tui, similiter & versio
 aethiopica juxta LXX. quilibet perspi-
 cit, Lectionem hanc nostram, ut bene
 hic Gordonus advertit, potiore esse.
 Vertitur ergo inprimis tecum *תעמך*,
 pro quo Hieronymus transtulit *populi*
tui, quemadmodum & Syrus, quos
 recentiores Lyranus, Vatablus, Caje-
 tanus, Steuchus, Munsterus, Folen-
 gius, Seb. Schmidius, Michaelis, & no-
 vissime Zachariae & Knapp sequuntur,
 contra quos Houbigantius in multis
 caeteroquin offendens bene hic adno-
 tat, nec in praecedenti nec subsequenti
 ulteriorem de populo mentionem fieri.
 Id equidem refutare conatur Michaelis
 l. c. p. 542. Sed Argumento nil minus
 sufficienti: Allein war es nöthig, daß das
 Volk erwähnt wurde? Der Fußbank wird
 doch auch nur einmal gedacht (forte plane
 non in sensu Michaelis, si apud Isajam
 & terra scabellum pedum vocatur.
 C. LXVI. 1.) und verstehet sich nicht von
 selbst

selbsten, daß ein König auch ein Volk haben muß? optime, ergo imposterum Sacro textui correlativa quaeque adfingamus.

Principatus pro hebraeo nostro נִרְבָּה, LXX. vertentes ἀρχη, vulgata *Principium* legisse videntur נִרְבָּה, quod tantum singularis est, idem autem antiquitus significat ac *Potestas*, Auctoritas Regalis, prout & Theodoretus & Chrysostomus cum Graecis volunt, apud cel. Bossuetum hic. Ita quoque pro principatu hebraica vox נִרְבָּה accipitur 1. Sam. II. 8. 1. Paral. XXVIII. 21. Psalm. CXVIII. 9. Generatim autem de eo usurpatur, נִרְבִּי, qui officium illustre gerit. — Michaelis l. c. p. 517. scribit, gegen ihre (der LXX. und vulgata) Erklärung hab ich übrigens einzuwenden, daß נִרְבִּי ein zu geringer Name für einen König ist. Wie wird es von der obersten Gewalt gebraucht. Sed si citat: Samuelis locum inspiciamus, contrarium prorsus

D 2

eruo,

eruo, est autem juxta LXX. ἀπὸ
 νοπείας ἐγείρει πτωχὸν καθεῖσαι
 μετὰ δυνασῶν λαῶ, (hebr.
 עָלָם — נִרְבֵּי) καὶ θρόνον δόξης κα-
 τὰ πληρονομῶν αὐτοῖς. Verbum hoc
 & in aliquibus Mss. Hieronymi intelli-
 gitur, de *Judicibus*, *Ducibus*. Reddit
 porro: Du führtest dein Volk in die Schlacht,
 & loco נִרְבֵּי legere vult verbum נִרְבֵּי
 cui etiam nuper adhaesit cl. Knapp
 vertens: Du ruffst dein Volk zusammen,
 sed id revera & membro subsequenti,
 nisi denuo vim verbis adhibere veli-
 mus, repugnat, & ab antiquioribus
 versionibus omnibus damnatur, ut
 ipse fatetur Michaelis p. 523. potius
 ego, si tamen conjecturari licet, pu-
 terem, olim ἡ unam ex Matribus le-
 ctionis insertum fuisse נִרְבֵּי. Sed ne-
 que Houbigantii assutio נִרְבֵּי mihi pla-
 cet, rationem Michaelis adfert, quae
 & in ipsum non semel retorquetur:

er (Houbigant) verwirft ohne alle Noth diese Lesart. Queratur hic rursus Hau-
ckius supra citatus.

Negari tamen pariter nequit, signi-
ficationem radicis Hebraicae esse quo-
que: *Sponte voluntarie donare, offerre,*
liberalem esse Exod. XXXV. 5. 21. 22. 29.
1. Paralip. XXIX. 14. 15. 2. Paral. XXIX.
31. Proverb. XVII. 7. Ezech. I. 4.
Id quod & Hieronymum permoverit,
ut redderet hic *Spontanei erunt*, quod
& Arabicum *Nadabb* significat. Abs-
que necessitate hic Geierus subintelligit
נָדַב, cum contextus *spontaneam obla-*
tionem populi prorsus respuat
in die virtutis tuae i. e. fortitudi-
nis, quod Menochius, Gordonus &
alii apud D. Calmet hic de die novissi-
mo exponunt, sed id mysticum vide-
tur, respicitur potius, ut ego existi-
mo, ad v. 1. ps. h. & sensus omnino
erit: Tecum nunc est potestas Regalis
a die hac, qua ipsam a me accepisti.

Hucusque in Origenis Hexaplis antiquae versiones silent, eo notabilior autem in altero versus membro differentia inter ipsas est, in **Splendoribus**, honoribus, decoribus. Lectio Hieronymiana hic variat: in aliquibus Mss. est *Splendoribus*, in aliis *montibus*, forte quia & Symmachus reddidit: *Εν ὄρεσιν*, in *montibus* legendo ך pro ך, nempe בהררי. Hoc excepto veteres Interpretes reliqui vertunt *Splendoribus*; atque sic juste Houbigantius a cl. Michaelis vapulat, dum pro lectione hac nostra novos Interpretes carpit. . . Sanctitatis hebr. קדש. LXX. cum vulgata reddunt in plurali, sicut & Aquila, Theodot. Arabs edit. V. *ἐν εὐπρεπείᾳ ἁγίων*, item Syrus & Chaldaeus. Voce hac res Sacrae non raro significantur Exod. XXX. 29. Levit. VI. 17. 25. &c. juxta creberrimum vero significatum in Scripturis per decora sanctitatis

tis hic ipsum Sanctuarium venire opinor, Gloria & Majestate Jehovae praefulgens, propriam juxta hebraeorum mentem Jehovae sedem, Conf. Psalm. XCVI. 9. 1. Paral. XVI. 29. prout & Hieronymus hic intelligit, & quod circumstantiae exposcunt. V. porro Num. XVIII. 5. 19. Exod. XXIX. 30. Psalm. XXIX. 2. CXXXIV. 2. CL. 1. Duplitter hic erratur primo a Michaelis, si adferit, LXX. vulgatam & Arabem pro קרש legisse קרשד, deiner Heiligkeit. p. 535.

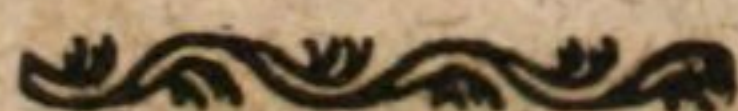
l. c. cum tamen reddant tantum *ἀγίων* *Sanctorum*, seu *Sanctuarii*, *Sancti Sanctorum*; Displicet secundo Knappii versio im friegerischen Gewand, licet enim hebr. עדר, ut & Arabicum subinde indicet Kleiderpracht, Schmuck, Gewand, quanquam non difficile foret, & loca adferre, ubi contrarium & ut distinctum quid a veste, tegumento ostendi posset, insolitum tamen prorsus est, tanquam adiaphorum quid spectare Ver-

bum $\Psi\tau\rho$ praefertim, si paulo ante me-
 morata attentius quis consideret. In
 illis autem versionum graecarum ex-
 pressionibus λαμπροτησι, δοξη,
 ευπρεπεια, διαπρεπεια, idem latet
 intellectus ac in vocibus *splendoribus*,
decoribus, *honoribus*, *gloria*, ut patet
 ex locorum parallelorum vel obvia in-
 spectione, v. g. ἐσθθητα λαμπραν,
 λινον, λαμπρον. κ. λ. Sensus itaque
 membri hujus est: tuam exeris potesta-
 tem Messia! ex quo Ecclesiam tuam
 novam instituis, in ipso templo, deco-
 re gloriae Majestatis meae irradiato
 (ponendo Sanctuarium seu partem no-
 bilio rem templi pro ipso templo) ubi
 virtutem tuam in corda Judaeorum
 praedicando & docendo prodis, non
 obscurus quippe hic Messiae Character
 a Prophetis designatur; hoc autem im-
 merito peregrinum Houbigantio vide-
 tur. Ex utero Hebr. מִמֶּנִּי . solus
 Symmachus ex veteribus, quantum
 memi-

memini, hoc omittit, licet tum temporis in codicibus hebraicis id extitisse, non ex reliquorum tantum versionibus, sed ex Origene quoque in Hexaplis hebraicum graecis litteris sic proferente *μηρεμ*, *merem*, apertum fatis sit. Voce autem hac *Mariam* Deiparam exprimi, ut ex Eusebio cognoscimus, opinio, ait Montfauconius in hexapl. not. hic, pia magis, quam vera est. . . ante **Luciferum**. Symmachus ὡς addit: ὡς κατ' ὄρεδρον, quasi in diluculo, similiter & S. Hieronymus, quasi de vulva oriatur. An autem ex eo ita verterit, quod, ut Cl. Michaelis p. 538. putat, cum Symmacho legerit כתשחר legerit, & τὸ כ verbi praecedentis in vulgata suffixum, verbo huic praefixerit, id & ego opinionem magis pian, quam veram arbitror. Enim vero de suo facile ob insolitum & poeticum, qui hic adest, loquendi morem

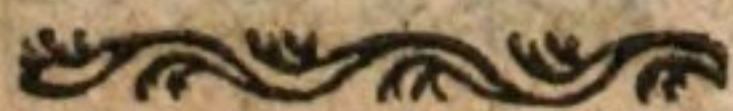

definitive magis λὺ *quasi* adjicere uterque poterat. Deinde cur de illo כ vel suffixo vel praefixo, altum & Mss. hebraica & versiones supra adductae silent &c. 3tio Reddere potius Hieronymus debuisset : *de vulva (quasi orietur)*. Mea hac de re conjectura, si licet tamen, talis est: forte Symmachus pro מ in מִשְׁחָר legit כ hoc modo כִּשְׁחָר; facile enim Lineola litterae מ cum prima Linea litterae ש colliquefcere potuit, aut ut talis apparere, unde dein שֶׁחַר ut adverbium *diluculo*, *in diluculo* spectatum fuit, alias ut radix *niger fuit*, praefixum מ vero hebraici nostri, *ante* non semel in scripturis significat.

Tò *ante Luciferum* vulgatae nostrae & LXX. idem est ac ante auroram seu lucem primaevam mundi, prout & Arabs *ante Stellam matutinam*. Lucifer, Stella diei Lucentis prodroma est, adeoque haec loquendi ratio innue-

innuere proprie videtur: antequam lux
esset, seu ante Creationem orbis, adeo-
que non in tempore sed ab aeterno,
prout aperte Syrus habet: *Ex utero ab
antiquo &c.* Theodotio & Edit. V. ver-
tunt: ἀπὸ πρῶτον, ἀπὸ ὄψεσθαι VI. vero
ζητησούσι. *quaerent te*; שחר nempe
inquisitio quoque significat Job XXIV. 5.
Prov. VII. 15. VIII. 17. &c. tibi ros
nativitatis tuae (est). Ita Studio
ad litteram reddo hebraeum לְדָתְךָ יְלִדְתָּהּ.
Non modica inprimis ratione Vocum
לְךָ רוֹס *tibi ros* controversia est. Sunt
enim, qui adfirmant, nec LXX. nec
vulgatam, nec Arabem, nec Theodo-
tionem, nec Hieronymum brev. in pss.
voces illas in hebraico legisse, aut ut
Knappius vult, in exemplaribus non-
nullis omisisse, quia non intelligeban-
tur; sed putem ego, a citatis Interpre-
tibus lectas ipsas fuisse, sed ipsos tan-
tum relicta phrasi simpliciter earum sen-
sum

sum dedisse : *genui te*, quemadmodum aperte eas legerunt, quando stricte ad litteram reddebant, Hieronymus in nativa sua versione: *orietur tibi ros adolescentiae tuae*, Chaldaeus vertens נָחַם, quanquam hic, ut supra jam annotavimus, in verborum expositione erret. Aquila, quem Bossueto authore hic Epiphanius haeres. 65. sic vertentem adducit: *a vulva ex aurora tibi ros pueritiae tuae*. Symmachus: σοι δροσος ἡ νεότης, *tibi ros juventus*. Syrus: *te filium genui*, vel sic חָנַם hebraeum, vel נָחַם Chaldaicum, vel Θαλλος graecum attendens. Origenes, ubi hebraicum graecis Litteris sic adfert λακδαν ιελεδεδει. Edit. V. σοι δροσος ἐν νεότητί σου. VI. σε, δροσος νεανιότητός σου *tibi ros in juventute tua*, quaerent *te ros juventutis tuae*. Ex quibus fatis puto, versionem meam litteralem supra stabilitam esse, non curan-

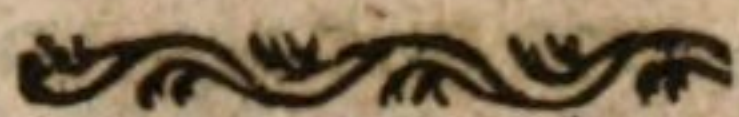
curando minutias Symmachi & Theodotionis *in meae* vel *mea* loco *et tuae* legentium.

Non contemnendum pariter videtur id, quod Rev. Smits Francisc. hic juxta LXX. alibi reddit : *tibi suscitans ego nativitatem tuam*: vox nempe *Tal* derivata a *Toul* praeter significatus alios a LXX. etiam ἐξεργεῖν, *suscitare* redditur. Joannis I. 4. collatione insuper cum linguis aliis instituta. Hebraeum *sem* indicat quoque *semen*, unde sensus foret: Ex utero ab aeterno effusum est semen, ex quo natus es; rem nimirum humano modo in sensu poetico concipiendo.

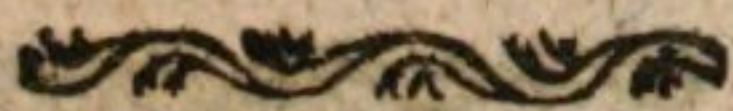
Nativitatis tuae uti jam ex veteribus supra vidimus. Expositio haec omnino subsistit; radix ejus est *et genuit*. Competit autem denominatio haec non aliis prolibus, ut perperam Zachariae placet, sed Messiae Christo

sto D. prout scribit Burkus in suo gnomone Pff. Tom. II. *Juventa Domino adscribitur, diciturque, ut de sexu sequiore Virginitas, ita de sexu potissimum masculino ילרות juventa.* Conf. Eccl. XI. 9. 10. XII. 1. Prov. II. 17. Mal. II. 14. Houbigantio nunc Littera, in ילרתך ob *vetustatem perit*, nunc reliquae litterae miserrime contra mentem veterum distrahuntur, quem propterea Ill. Michaelis pro merito castigat p. 562. 563. seq. in nota. Rursus aliam lectionem idem Houbigantius propugnat nempe ילרתך, ad quam confirmandam Knappius in *Den Anmerkungen über einige Lesarten in den Psalmen* adducit cod. Erford. 2. & 3. & Regiomont. 2. primus autem codex legit ילרותך, quam lectionem rursus Houbigant in uno Bibliorum suorum Exemplari antiquissimo reperit V. cl. Diedrichs *Specim. Lectt. Var. Codd. Erford.* ubi pro prior lectione plura adhuc testimonia videre licet.

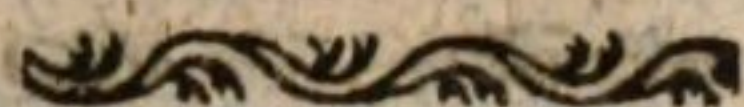
Videtur mihi omnino Glassius Phil.
S. L. V. tract. I. c. X. p. 1700. seq.
Chaldaeam imitatus fuisse, dum *rorem*
juventutis metaphorice adhibet ad de-
signandum credentium in hoc saeculo
statum: *ros juventutis Christi*, inquit,
nominatur, h. e. *Ecclesia credentium per*
Spiritum Christi adoptatorum, quae *roris*
instar mirabiliter renascitur ex Verbo &
Baptismo, & cum *rore* etiam conferri
rite potest ratione Doctrinae confessionis,
piaeque conversationis, qua alios ad salu-
tem pii aedificant, & Christo lucrifa-
ciunt, sicut ros &c. Revera autem sic
vir Doctissimus exorbitat: quomodo
enim aut in quo naturali sensu Ecclesiae
Christi, quae hesternae, praecedentiae
merehem mischechar conveniunt &c.
Nonne expositionibus ejusmodi mysti-
cis destruimus plusquam aedificamus?
Deinde praeter contextus repugnan-
tiam ros a primo solis aestu facile con-
sumptus imago fidelium esse nequit,
qui firmiter confisi Deo in protectione
Dei

Dei coeli commorantur: Habita autem priorum verborum ratione aeterna Messiae designatur hic generatio, quae in Scriptura alias sub Nomine guttarum aquae venit, Conf. Num. XXIV. 7. Proverb. V. 16. Jesai. XXXVIII. 1. XLV. 8. &c. quodsi vero poesin in versu nostro expressam deferro, & Sensum solummodo sub ea latentem attendo, non video, quomodo cum Knappio adferere adhucdum possim l. c. p. 246. in not. mir kommt die Redensart, von Gott gebraucht, etwas unschicklich und anstößig vor, wenigstens das aus dem Leibe musste wegbleiben? In simili locutione conferri potest Psalm. II. 7. Coll. Heb. I. 5. v. omnino hic Cel. Bossuetum & infra Coroll.

ψ. 4. Juravit Jehova, & non poenitebit eum, (dicens) tu (es) Sacerdos in aeternum secundum ritum Melchisedeck.

Voce

Voce hac *Juravit* Propheta sublime quid & portentosum insinuare voluit, quod & ex sequentibus innotescit. Vox hebr. נשבע a שבע occurrit in prima conj. pass. i. e. juravit cum passione, si modo humano loqui velimus; jurare enim, ait Avenarius Lib. Rad. *Verbo Schabbah* non est res levis, sed dura, & fit cum passione quadam, vel quod nemo jurare debeat, & nonnisi a Magistratu coactus, aut propter utilitatem proximi, aut ad tuendam veritatem. Jurat vero Deus per se, cum alium se superiorem non habeat, siquidem Juramenta hominum in majorem rei adseveratae fidem Deum ut testem Veritatis & perfidiae vindicem respiciunt. Quod vero Deus hic jurasse dicitur, non hypothetice, ut alias frequenter, sed absolute dicta adseveratio Divinae Veritatis accipitur, secus res se habet in Juramentis hominum conditionatis plerumque, v. g. in illa recepta apud

veteres Jurandi formula : *haec faciat mihi Deus, & haec addat, nisi &c.* v. infra Coroll. . . & non poenitebit eum seu ut Symmachus *οὐ μεταμελει*, & non poenitet; paucis & exacte Zachariae hic: Durch einen heiligen Schwur hat es Jehova versichert, er wird es nie wieder zurücknehmen, id est, etiam extrinsecus nunquam hominibus aliter adparebit Sententia haec Dei Patris Decretoria & Juramento confirmata, veluti rei hujus dolore aliquando corriperetur v. Gen. VI. 6. 7. ubi Deum poenituisse dicitur, quod & hominem & animantia fecisset, omnis quippe caro viam suam corruperat: nimirum Deus poenitentiae licet sit incapax, quoniam nunquam agit perperam, neque ut alia meliora ineat, a consiliis prioribus recedere potest, attamen extrinsecus agit aliquando, veluti si poenitentia, impatientia & rei alicujus dolore

dolore afficeretur. Saepius dicit scriptura, Deum ea in se perpeti, quod Spiritus Sanctus efficit, ut justorum corda perpetiantur: Ita dicitur laetitia ob peccatorum conversionem, dolore ob nequitias hominum affici, quod viri justi & Sancti per Spiritus Divini impressionem ita afficiuntur. Hucusque D. Calmet in h. Gen. 1. *Tò dicens* subintellige, ut frequenter alias Tu o Messia fili mi! es juxta Stilum Propheticum quidem in praesenti. . . . Sacerdos hebr. כהן. Plerumque per vocem hanc verus Sacerdos & Minister Dei altissimi significatur, quanquam subinde & Princeps aut Negotii alieni administrator non in hebraeo tantum, sed & in Arabico indicatur; sic 2. Sam. VIII. 18. Filii David dicuntur כהנים, vulgat. *Sacerdotes*. Interim tamen denominationem hanc impropriam esse, facile quis perspicit, cum filii David ex Tribu Juda, non Levi sola tribu

sacerdotali descendebant, & aliunde
 Sacra Scriptura ipsa id aperte declarat,
 & Amphibologicum removet. 1. Paral.
 XVIII. 17. *porro filii David primi ad*
manum Regis, denique & LXX. no-
dum solvunt, dum reddunt *ὁὶ υἱοὶ*
Δαυὶδ αὐλαάρχαι, filii David Princi-
pes Aulae &c. In propria autem signi-
 ficatione כהן. indicat *Sacerdotem* conf.
 Psalm. CXXXII. 9. 16. 1. Sam. 1. 13.
 Jerem. XXXII. 32. ubi Principes & Sa-
 cerdotes distinguuntur Gen. XLVII. 22.
 26. Conjugatum vero verbum hoc in
 sensu reperitur Deut. X. 6. 1. Paral. V. 6.
 XXIV. 2. Num. III. 4. &c. quodsi jam
 Arabem simul consulamus *Cohen*, Pro-
 phetam indicat, & verbum radicale
prophetare, vaticinari: Prophetas au-
 tem ab Aegyptiis Sacerdotes vocatos
 fuisse constat, quidni & apud hebraeos
 ordinarie כהן *Sacerdotem* importet?
 vide Herman. Witsii Aegyptiaca &
 ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ, seu ubi aegyptia-
 ca

ca cit. Auctor cum hebraicis confert.

Oculis jam hunc ad Locum tenacius fixis ex circumstantiis imprimis adparet, Sacerdotalem hic dignitatem expressam fuisse; de Regali a) quippe Messiae dignitate jam in praecedenti sat frequens fuerat mentio, praecipue vv. 2. & 3. & quid hoc semel proposito opus foret, jurare adhuc, cum prius jam sufficienter cognitum credatur? b) aperte ad Genes. XIV. alluditur, siquidem popularibus suis ad intelligendum accomodate locutum fuisse Prophetam nostrum volumus, atqui sic jam plena adest meridies; Messias hic adferitur a Patre Cohen *secundum ritum Melchisedech*, at vero Melchisedech, ut cit. Gen. loco dicitur, *Rex Salem* obtulit (heb. הוציא a יצא.; praet. Hiphil in qua conjugatione significat *proferre*, *offerre*, v. plura inferius) *Panem & Vinum*: erat enim (hebr. ויהי, ubi ׀ particula

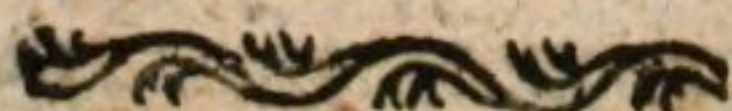
E 3

tricula causalis est, v. praeter alia Psalm.
 I. 3. Jesai. III. 7. & non ut Seb. Schmi-
 dius reddit : *eduxit panem & Vinum.*
Et hic quidem Sacerdos erat &c.) erat
enim Sacerdos Dei altissimi. . . . Quem
 Moses כהן, eum Apostolus ἱερεὺς vocat
 Hebr. VII. 1. ἱερεὺς (Sacerdos) τῷ
 Θεῷ ὑψίστῳ, & v. 21. hunc psalmi lo-
 cum citans transfert : σὺ ἱερεὺς εἰς
 τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελ-
 χισεδεκ. Nulla jam erat ratio, cur
 voce hac uterentur Moses & Paulus ad
 exaggerandam principalem Melchi-
 sedechi dignitatem, uterque enim
 Θεοπνεύστος scriptor expresserat jam
 prius, Melchisedeck fuisse Regem in
 Salem i. e. Jerusalem, ipsum igitur
 prius vocando Regem, κατ' ἐξοχὴν
 nisi in ridiculum incidere delectet, di-
 xere & Principem, atque adeo distin-
 ctum quid & sublime, quale utique est
 sacerdotium, porro proferunt. Do-
 ctif.

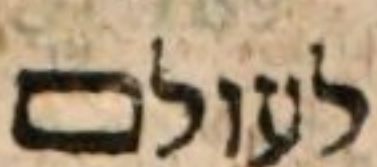

Etissimus Buschingius in Libro: *Geschichte der jüdischen Religion oder des Gesetzes*. Berlin 1779. scribit: Der Priester des wahren Gottes zu Salem, den Abraham kennen lernte, hatte gewis Glaubensgenossen; es scheint auch, daß Abraham schon vor der 1. Mos. 14. beschriebenen Begebenheit, in gottesdienstlicher Gemeinschaft mit demselben gestanden habe; Id equidem facile concesserim, si 1) Abraham respectu Melchisedechi ut Laicum se gefisse concedatur ex rationibus statim adferendis. 2) Si Abrahamo praeter animalium oblationes & panis vinique oblationem, de quibus modo & infra pluribus, familiarem fuisse, ipsumque Melchisedechiano huic ritui accomodasse sese probetur &c. praeterea Melchisedech benedixit Abrae Gen. XIV. 19. non utique ut Rex, talis namque & Abram, & potentior sane caeteris, & Excellentior erat, *Princeps Dei* Gen. XXIII. 6. atqui tamen sine ulla

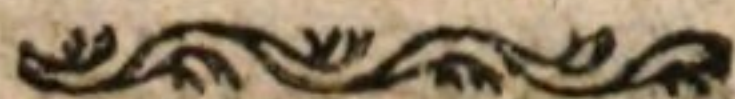
contradictione , ut Apostolus Hebr. VII. 7. inquit, *quod minus est, a meliore benedicitur*, benedixit ergo Abrae qua Sacerdos.

Decimas tandem proprie dictas ex omnibus Abram Melchisedecho prae-
buit, v. 20. non ad declarandam Principis praerogativam, si quidem haec decimarum acceptio hoc modo fuisset quid impertinens, & absque fundamento omni adstrueretur, neque eatenus ulla Melchisedecho gratificandi necessitas, ulla in Principem Reverentia Abrahamum compulissent, quin potius, dum devictis quinque Regibus Abram Victor rediit, Melchisedecho convenisset, de suo in signum laetitiae, candoris & foederis Abrahamum praevenire. Haec rationes. . . nunc sufficiant; quid vero ex his colligamus, corollarium infra dabit.

In aeternum juxta contextum hic stricte pro *aeternitate*,

nitate, i. e. semper accipitur prout
& Judaei Christi in terris conversantis
tempore de Messiae Regno id intelle-
xerunt ad locum hunc provocantes
Joann. XII. 34. conf. & Rom. VI.
Hebr. VII. & XIII. Luc. I. coll. Psalm.
LXXXIX. Recole, quae supra jam hac
de re dicta sunt. . . **Secundum ri-
tum Melchisedech** Veri Dei al-
tissimi Sacerdotis. *Tò secundum ritum*
idem est ac ordinem, modum, a דבר,
de qua voce cl. Ikenius Dissertatio-
nem edidit. Abenezra cum Gordono
& aliis reddit: *secundum morem, modum.*
LXX. κατὰ τὴν τάξιν, prout & Pau-
lus Hebr. VII. 21. a quibus vulgata de-
sumpsit *secundum ordinem*. Syrus: *se-
cundum similitudinem*: quem & LXX.
conjunxit Arabs: *secundum ordinem &
similitudinem*. Ill. Michaelis deutsche Uebersetz.
des A. T. Theil VI. p. 218. 219. vertit:
Ueber das Heiligthum (Allerheiligste) Mel-
chisedechs. Verum equidem est, τὸ

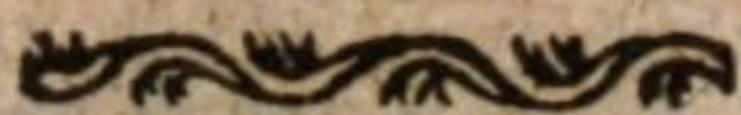
רביר significare subinde in scripturis
 adytum, velut strictius Ikenius expli-
 cat, *occidentaliorem templi partem*, in-
 terim tamen in quo illud Melchisede-
 chianum consistat, ego quidem divinare
 non audeo, praeterquam quod igno-
 tum sit, an Melchisedech templum
 habuerit. Conformius itaque p. 585.
 Krit. Kolleg. reddidit: *Nach der Religion
 und Gebräuchen Melchisedechs. Melchise-
 dech verae Religionis Sacerdos proin-
 sine dubio & offerens fuerat: nonne
 enim juxta Apostolum Hebr. V. 1.
 Sacerdos ex hominibus adsumptus pro ho-
 minibus constituitur in iis quae sunt ad
 Deum, ut offerat Dona & Sacrificia
 pro peccatis? Nonne Pontifex omnis ad
 offerendum munera & hostias constituitur?
 unde necesse est, & hunc habere aliquid,
 quod offerat, C. VIII. 3. Sed qualia
 erant Levitica in taurorum & Vitulo-
 rum Sanguine &c. Sacrificia, Melchise-
 dech nesciebat, talis igitur & Messias
 sit*

fit Leviticam legem abrogans. Conf. & Hebr. VII. Atque hic ordo Juri gentium & omnium populorum consuetudini innitebatur, apud quos Reges simul quoque sacerdotes fuerant. v. Plat. in Politic. Aristot. de Republic. L. III. Xenoph. de Republ. Lacedaemon. Strabonem L. XIV. Dionys. Hal. L. II. Aelianum hist. var. L. XIV. Virgil. Aeneid. III. &c. quos citat D. Calmet in notis.

Non in hoc igitur sacerdotium Melchisedechianum consistit, quod & Rex simul & Sacerdos fuerit: quae enim vero haec sacerdotii, de quo ipso quaeritur, notio? quid sic prae Regibus falso Deorum cultui adscriptis habuisset speciale, quod a Moyse notatu dignum habitum fuisset? Nonne Character hic longe alterum tantummodo ab Aaronico ordinem denotat? alias enim ad rem proximius egisset propheta noster dicendo: Tu es sacerdos secundum ordinem Aaro-

Aaronicum; id vero vel maxime urget Paulus Hebr. VII. 11. sed neque Sacerdotium illud situm in hoc fuit, quod Abrae benedixerit sibi obvianti; id enim cum Sacerdotibus Aaronicis imo generatim cum omnibus veteris Legis Parentibus liberis suis benedicientibus commune rursus habuisset; statuendo itaque Prophetam de Melchisedechi Antitypo Messia i. e. Christo Domino instituisse sermonem, concedendo, respexisse ipsum ad Characteres & qualitates Typi sui satis caeteroquin perspicuas seu ad cit. Gen. Locum, concedendum nunc pariter arbitror, respexisse ipsum ad Melchisedechianam panis vinique prolationem seu oblationem, Characterem fane potioremo imo unicum (praejudicia tantum filere opto) & quidni? Illa enim panis vinique prolatio si veluti refectio Abrae fervorumque ejus spectetur, quae quaeso prae-rogativa, quis Character ex hoc singularis

laris Regem commendat? quae laus exinde specialis in adfertum a Moyse sacerdotem, quia Sacerdos est, redundat? praesertim cum non potuerit non Melchisedech conspiciere ablatam, & a servis Abrae abductam Regum devictorum substantiam Gen. XIV. 16. & v. 24. comedisse jam juvenes expressis verbis memoretur. Contextum ergo Verborumque sensum si spectas, quid, nisi proprie sic dictam oblationem deprehendes? Sed ut omnem moveamus lapidem, verbum **הוציא** ipsum secundum Etymon suum examinemus accuratius, tandem & de Sociis ejus **היה**, & **וי** agendum erit; Prius **הוציא**, ut supra in transitu advertimus, in Hiphil indicat *prodire fecit, protulit, obtulit* &c. Verbum huic parallelum sistitur nobis Judic. VI. 18. 19. omnino juxta contextum. Gedeon ibi ad Advenam suum Angelum hospitem loquitur: *Ne, quaeso, abeas hinc, usque dum veniam ad te,*
offe-

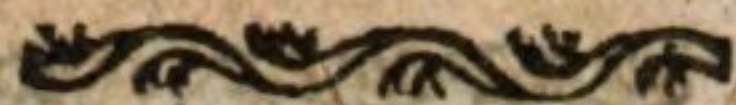

offeram enim sacrificium meum. hebr. *וְהוֹצַאתִי אֶת — תְּנִחָתִי*, Mein Speisopfer, quod in carne & azymo consistebat l. c. v. 19. 20. 21. versionem hanc omnino genuinam esse, contextus haud difficulter ostendit. Gedeon siquidem non potuit non hospitem suum plusquam hominem imo Angelum agnoscere, qualis v. 12. adpellatur : *Vaiera elaiu maleach Jehovah*, & adparuit illi Angelus Jehovae. Apertius v. 13. & 15. adpellat illum Gedeon *אֲדֹנִי*, *Adboni*, quod nomen Dei est, aut etiam Dei Vicarii Angeli. Rursus ubi Hospes Gedeonem animat, ut Israelem de manu Madian vindicet, vocatur v. 14. *Adboni adeo Jehova: tum aspexit eum Jehova.* Conf. & v. 16. 17. 21. de petito a Gedeone & impetrato signo; tunc tandem v. 19. legitur *Vaiotse elaiu*, obtulit coram eo; quapropter & Angelum Hospitem suum agnovit Gedeon, & Sacrificium ipsi obtulit. Neque objicias, v.

22. tandem signo dato cognovisse Ge-
deonem, Advenam suum Angelum esse;
vidit ergo Gedeon, quod Angelus Jeho-
vae ipse &c. Ex hoc enim non sequi-
tur, quod prius ipsum non cognove-
rit, sed signo dato certior potius fuit
factus, ipsum revera Angelum esse,
qualem & ante habuit. Alioquin enim
cur signum peteret Gedeon ab eo,
quem merum haberet hominem? Po-
tior adeoque urget ratio, verba citata
de oblatione Mincha Angelo Dei vi-
cario facta intelligendi &c.

Bene igitur hic נָחַם *offerre*, signifi-
cat, quamquam facile concesserim, &
plurima hebraeis significationis ejusmo-
di alia adhuc dum verba esse, quorum
quaedam notionem illam primario ha-
bent & directe, secundario alia & de-
ductive. Sic hebr. נָחַם primario indi-
cat, *immolavit, sacrificavit* &c. 1. Reg.
XIII. 2. 2. Paral. XXVIII. 5. XXXIII. 4.
Gen. XLVI. 1. Levit. XVII. 5. Psalm.
L.

L. 14. Jesai. LVII. 7. &c. Deductive
 inprimis heb. נב, *venit* Gen. IV. 3. 4.
 XXXIII. 11. 1. Reg. X. 25. Agg. I. 14.
 Item הלע, *adscendit* notionem *sacrifican-*
di nanciscitur in Hiphil 2. Reg. XVII. 4.
 Gen. VIII. 20. Num. XXIII. 4. Judic.
 VI. 28. XI. 31. Similia intellige de he-
 braeo הר, *altum esse*, & de קרב *adpro-*
pinquavit &c. LXX. autem nunc utun-
 tur voce προσάγω *adduco*, nunc
προσφέρω, *profero*, *offero*. Sic in cit.
 Gen. XIV. Μελχισεδεκ ἐξήνεγκεν
 Malach. I. 11. θύμιαμα προσά-
ψεται. κ. λ. concludo denique prae-
 sentem tractatum declaratione verbo-
 rum חלה & יין, nempe *panis* & *vini*.
 Usualis hic panis, Vinum usuale in sen-
 su proprio intelligitur: Quis enim alias
 sciret, quid demum Melchisedech
 sacrificarit? idem foret, ac si in sensu
 synecdochico de cibis & potu quolibet
 intelligere velles locum illum Deut.
 XXIX.

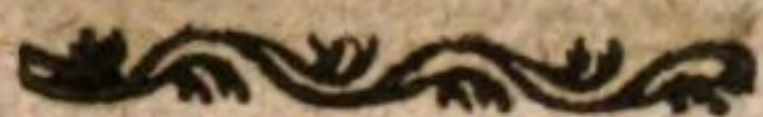

XXIX. 6. *per annos quadraginta panem non comedistis, vinum & Siceram non bibistis*, cum profecto tempore tam longo Israel esca & potu in deserto non caruit. vide & Lucae VII. 33. coll. Marc. I. 6. Deinde ad Synecdochicum ejusmodi sensum confugere non licet, nisi necessitas aut sana ratio id ipsum suadeat, quis enim distincte alias alterum intelligeret? atque ex hoc principio occurrentem subinde in scripturis Synecdochen & ego lubens admitto, ut in illo Deut. IX. 9. 18. XXIII. 4. 1. Reg. XXV. 11. Eccles. IX. 7. cf. Corollarium, si placeat, inferius inspicere.

v. 5. Jehova a dextris tuis (est) confringet in die irae suae Reges. In hebraico *Jehova*, modo punctatur *Adonai*, quod Nomen Dei, Nomen supra v. 1. Messiae nostri est. Exemplaria nonnulla lite-

ras *Jehova* referunt, nempe codices duo
 Erfordienſes 1mus & 5tus juxta Ill.
 Michaelis, Codex item Sorbon, 32. &
 Raſchi, ſicut & veterum Interpretum
 plures; alia vero Mſſ. 2dum, 3tium,
 & 4tum Erford legunt *Adonai*, ut &
 modo in Bibliis vulgaribus viſitur, in-
 de nimirum, quod deſcriptores nun-
 quam juxta Judaeorum morem, de quo
 jam ſupra, Nomen *Jehova*, quod ta-
 men ponendum omnino hic foret, ex-
 preſſerint. Ex hoc autem, quid rur-
 ſus fluat, infra videbis. . . **adextris**
tuis dupliciter haec loquendi ratio pot-
 eſt intelligi, aut ubi Propheta Meſſi-
 am videtur alloqui. O Meſſia! Pater
 tuus coeleſtis ſuccurret tibi, ut auxi-
 liator & deſenſor tuus: id quod Verba
 Prophetæ alias in Pſalmis innuunt.
 Vide ſimilem locutionem Pſalm. XVI. 8.
 CIX. 31. &c. Ita ex Interpretibus plu-
 res cum Hieronymo & Theodoreto,
 quo præcipue & Judæi ratione licet
 dete.

deteriori propendent; mihi vero cum Menochio & Michaelis praeplacet & omnino amplectenda videtur sententia illa & naturalior & contextui convenientior, quae Prophetam vult orationem ad Deum Patrem convertere: Jehova, Messias Christus est o Pater! *ad dextram tuam* quippe ad eam v. 1. Psalm. hujus a Patre constitutus est, ut federet ibi. . . **confringet** hebr. **יִשְׁבֹּץ** proprie *transfixit*, ut quoque Pagninus vertit, *fregit*, *percussit*. Redditum autem, quamvis in hebraico praeteritum expressum sit, potius futurum tempus, eo quod lumine tantum prophético rem perspiciebat David, ac si jam gesta esset, licet adhucdum gerenda sit.

In die irae suae Reges.
Quod Interpretes de die Judicii seu de eo exponunt tempore, quo justitiam suam, quae humano modo, quasi ira

Dei concipitur, Deus exercebit. Sed velim ego integri contextus potius ejusque intellectus haberi rationem, & ad priores psalmi hujus versus maxime ad primum respici, hoc vel simili modo: tum, quando Messias irascetur inimicis suis Principibus & Potentibus saeculi, quales fuere Herodes, postea Nero, Diocletianus, Maximianus, Julianus Apostata &c. Praedicationibus suis & Doctrinae per sequaces suos disseminatae resistentibus, Ecclesiam novellam aut sensim dilatantem sese persequentibus, percutiet, conteret eos. Conf. Psalm. II. 8. 9. *Malvenda per Tò Reges* intelligit omnem sublimitatem, quae extollitur adversus omnem cognitionem Dei 2. Cor. X. 5. Alii Reges & gentes volunt abjurantes idola, scholae Christi discipulos se profitentes, humerosque suos | dulci jugo ejus subdentes. Paucis Zachariae versiculum hunc circumscribit: *Mächtrige Könige*

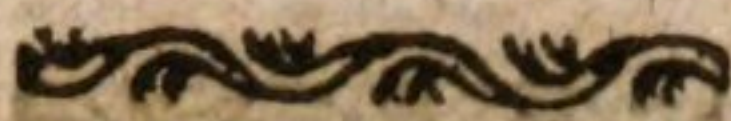
Könige wird einstens der Herr, welchen du,
o Gott, neben dir auf göttlichem Throne herr-
schen lässest, wenn er seine Straffen über
wird, als Sieger unter die Füße treten.

ψ. 6. *Judicabit inter natio-
nes, implebit, (terram) cada-
veribus, conquassabit Caput
in terra multitudinis.*

Ulterior hic potentia, justitiaeque
Messianae effectus texitur. *Judica-
bit inter nationes, vel nationes,
gentes* his fane seu Evangelicam perlu-
stres historiam, seu Ecclesiasticam,
justitiam Christi Domini ejusque in po-
pulorum corda potentiam ubivis co-
gnosces. *implebit* ad hebr. *אִמְלֵךְ imple-
vit*, prout & Vulgata vertit. Aliter
juxta Tirinum, Genebrardum, Meno-
chium & alios *multiplicabit*, qua in signifi-
catione *τὸ implere* etiam sumitur 2.

Theſſal. II. 16. εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι
 αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας, ut *impleant*
peccata sua i. e. multiplicent. . . . τὸ
Terram juxta ſequentia ſubintelligitur. .
cadaveribus mit Zeichen ſecundum
 Veterum Expositionem praeprimis
 Chaldaicam, cui & Maldonatus adhae-
 ret, hebr. גויות, *corpora*, *cadavera*,
 pro quo Hieronymus reddit *valles*, le-
 gens forte, vel potius permutans גויות,
 quem Cappellus & Houbigantius ſe-
 quuntur dantes : *plenis Vallibus*. III.
 Michaelis corrigere eos tentat, existi-
 mans, Hieronymum potuiſſe, cum le-
 ctione גויות reddere *valles*, ſiquidem
 verbum radicale in Arabico ſignificet,
 hohl ſeyn, unde & Arabes *vallem*, *Ghi-*
von, & *locum humilem*, ubi aquae con-
 fluunt, *Gbijethon* vocant. Quanquam
 vero & haec expositio poſſet ſubſiſtere,
 praeplacet tamen Doctorem priorum
 opinio & ex ea quidem ratione mea,
 quod

quod גאיות vel potius גיאות in hac טַג
valles significatione occurrat, iisdem
omnino literis 2. Reg. II. 16. Ezechiel.
VI. 3. XXXI. 12. XXXV. 8. in singu-
lari vero גיא in scripturis frequentius,
טו גאיות autem de *cadaveribus, corpori-*
bus intelligitur Ezechiel. I. 11. 1. Sam.
XXXI. 12. &c.

Vulgatus *ruinas, strages* (hostium)
transfert, quam interpretationem im-
merito carpsit Geierus, quasi ille grae-
cum πτώματα non rite intellexisset,
vindicatam idcirco ab ipso Michaelis,
Krit. Kolleg. p. 596. v. & ejusdem p. 599.
seq. ratione aliarum Expositionum fu-
tilium.

Conquassabit, *conteret*. Conf.
Psalm. LXVIII. 24. Caput. hebr. ראש
nomen collectivum creberrime multi-
tudinem significans i. e. Capita seu Prin-
cipes.

cipes. Juxta Houbigantium Capita
 (non ראשי, sed ראש). sunt
 eorum hominum, quibus Judex
 dicturus est: ite maledicti &c.
 Aptius hic mihi, cum jam de devicto-
 rum clade mentio facta fuit, contra ac
 Michaelis vult, Populorum *Principes*
 veniunt, neque opinionem suam vel
 ex LXX. praecise, Arabe, vulgata &
 Syro probabit: quin scripturae non in-
 frequens locutio est, potentes, per
Caput exprimere; subinde & in singu-
 lari Praepositus, Princeps per ראש
 exprimitur. Exemplum praebet Ha-
 bacuc C. III. *percussisti Caput de domo*
impii. Evolve quantulamcunque,
 expositionem meam hic, & vel patrius
 Sermo id jam evincit. . . . in terra
 multitudinis. LXX. & vulgata:
in terra multorum רבה loco nostri רבה.
 Hieron. *in terra multa.* Alii exponunt
 per Capita multorum in terra Principes,
 qui

qui multis praesunt , constituti super
Regiones amplas & opulentas.

Hebraicum ad literam legit $\gamma\alpha\text{---}\text{ל}$,
super terram, de qua particula ל Dan-
zius in suo Interprete Ebr. Chald. §. 120.
differit, ostendens, praeter alia expri-
mi in scripturis *Praefecturam*. Gen.
XLI. 33. 2. Sam. XX. 23. 24. 1. Reg.
IV. 4. 5. 6. 2. Sam. II. 9. verum ut ad-
notat C. cit. Michaelis. ל cum שנל
occurrans in Scriptura non dependet a
 שנל , sed ab adposito verbo, ita Exodi
XVIII. 25. Deut. I. 15. 2. Paral. XIX.
11. Judic. XI. 11. quod proinde vulgatae
nostra penitus conforme est *in terra*,
Michaelis itaque reddit: Er wird das
Haupt vieler auf der Erde zertreten. Psal-
terium autem Roman. S. Germani, &
Carnut. *conquassabit Capita multa in*
terra copiosa &c.

90

✠

ψ. 7. De torrente in via
bibet, propterea exaltabit Ca-
put.

Antea Propheta noster de caede
hostium meminerat, nunc effusum cae-
forum Sanguinem Torrenti comparare
mihi videtur ad multitudinem & Stra-
gem eorum eo tristiores exprimendam.
De torrente hebr. תַּנְחַל. scriptura
magnam aquarum copiam vel alias quid
Magnum innuens voce תַּנְחַל utitur, ita
Psalm. LXXVIII. 20. *Torrentes inun-*
daverunt, dum nempe aquae de Petra
a Moyse percussa ingenti copia & im-
petu profluere. v. & Judith XVI. 5.
Isai. XXXVII. 25. Jerem. XXXI. 9. &c.
De torrente ergo Sanguinis Messias in
Via qua incedet, hostesque suos per-
sequetur, bibet i. e. absolutissimus suis
de hostibus Victor erit. Locutiones
ejusmodi familiares admodum scripturae
sunt. v. g. Num. XXIII. 24. *Gens ad-*
versa

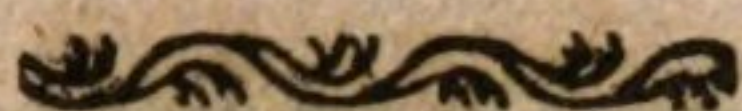

*versa non accubabit. . . donec occisorum
Sanguinem bibat.* Rursus Deut. XXXII.
42. Psalm. LXVIII. 24. Per Torrentem
intelligo hic torrentem hostilis Sanguinis
secundum delineatam semel imaginem,
& hic demum absolutam. Unde
& opiniones imprimis illae de occurren-
te Victori fortuito casu aquarum
fonte, ut non unus ex modernis sibi
fingit, dein & commenta aliorum cor-
ruunt, nunc *Raschi*, de aqua Jordanis,
de qua bibiturus sit Sennacherib, jam
Clerici de aquis Maxentium suffocanti-
bus &c. praeterquam quod juxta con-
textum & innaturales prorsus sunt, &
in aliis multis deficiunt, quae cl. Mi-
chaelis l. cit. a pag. 608. citatis & au-
ctoribus aliis ratione solida opponit.

Propterea idcirco de victis ho-
stibus exaltabit Caput i. e. poten-
tia ejus manifesta erit, vel Clarissimus
incedet Victor. Videtur omnino hic
mihi *שׂוֹרֵךְ* Caput Victoris, illi hostium
Capiti

Capiti vers. praeced. opponi. Patres
 praeprimis Chrysostrmus, & Theodo-
 retus, quos cum Geiero Glassius Phi-
 lol. S. L. V. Tr. i. C. X. hic sequitur,
 exponunt versum hunc de multiplici
 Christi D. passione, siquidem ea *bibi-*
tioni alias confertur, & quod alibi in
 scripturis *calicem bibere*, id h. l. est *de*
torrente in via bibere &c. V. Glassium
 l. c. p. m. 1704. Haec tamen commen-
 tatio mihi h. loco tantum mystica est,
 cum praecedentibus praecise non co-
 haerens; imo generatim tropo laetum
 quid insinuante omisso innui per Pro-
 phetam videtur conversio Gentium
 praeprimis, dein & Judaeorum, qui a
 Christi prius Ecclesia tam alieni & re-
 fractarii ad eandem demum divinae vir-
 tute gratiae adgregati sunt. Extra Cho-
 rum hic Burckius quo, nescio, aestu
 abreptus saltat, dum scribit: *Christus*
solus suorum fidelium Caput est; nulloque
hic Capite Vicario opus est. Quid? ne-
 qui-

quidem ministeriali , quale in Christi Vicario Papa ceu Centro Unitatis, ut schismatum tollatur occasio reveoreor ego cum fanis orthodoxis omnibus? Nonne & Protestantium faniozem paxtem meas in partes euntem habeo, fatentium & mihi quidem cum ipsis non semel converfantibus candide, id omnino expedire & expetendum apud ipsosmet esse, ne a quovis Doctrinae, a se fabricatae pro lubitu, maximam partem Socinianismum redolentis, vento Doctiores ex ipsis circumferrentur, absque eo, quod quis tam nocivo torrenti latius in dies sese diffundenti opponat aggerem? experientia pro dolor! id satis confirmat, abstinente me a publice proclamandis reverendis alias nominibus. *qui se, scribit porro Burkus, illo titulo splendide effert percutietur*, non sane ille, quem supra descripsimus, praejudicia hic rursus tantum silere opto. . . Sic in Antichristo omnia Anti-

ti-

ticristiana, in Christo nostro omnia Christo digna, veteribusque de eo Vaticiniis pulcherrime consona, & omnibus vere Christianis summopere laeta esse deprehenduntur. Atqui in Papa (Antichristus enim impostor est, homo nequam, diris a Christo devotus, venturus in fine saeculi, & abducturus, si fieri posset, in errorem etiam electos) in Papa ut Christi in terris Vicario, ter venerando Capite omnia Christo digna, cui Christus in Petro dixit, *pasce agnos meos, pasce oves meas*, intendens absque dubio secundum S. Bernardum Lib. II. *de consid.* Cap. 6. n. 10. *Sollicitudinem super omnes Ecclesias*, seu ut explicatius D. Rauttenstrauch Inst. Jur. Eccl. Tom. I. Sect. II. Cap. 1. §. CXXI. scribit: Centrum unionis Ecclesiasticae & Catholicae, jus generalis inspectionis, curae & sollicitudinis omnium Ecclesiarum ad conservandam Unitatem Religionis, disciplinaeque integritatem, jus supplendi, cum officiis ac ministerio

rio suo defunt caeteri in Ecclesia imperantes Sacri. Verum quare hoc in loco isthaec? Ex eo utique, quod Veritas aliunde jam patula hic calumniis patet.

Paraphrasis.

Propheta. Sic loquitur Jehova ad filium suum Messiam Dominum meum =

Deus Pater Ad sis fili! aequali gaudens potentia, eodem mecum Dominio, gloria mihi compar regna! infensos tibi, perpetuoque reluctantes tuo subjectos imperio cernes, sint licet tibi ante, quam tua instituat & perficiatur Ecclesia, nondum subjecti.

Propb. Jehova te o Messia! Regem & Gentium & Judaeorum in Jerusalem constituet; tuum hic dominatum per Evangelium & novellam Ecclesiam hic instituendam auspicaberis, atque

atque is inde in universum late orbem emanabit, sic enim Jehova dicit:

Deus Pat. tuum jam Rex Messia! Ecclesiae Caput! tuum evulga Evangelium in orbem refertum equidem Gentibus adhuc dum idololatriis, quibus tu Stultitia, Judaeorum superstitionibus insanientem, quibus tu scandalum existis. Evulga tantum, jugo tuo suavi mox colla infensa omnes submittent; a gloriosis siquidem Regni tui Evangelici auspiciis innatam jam ab aeterno extrinsecus nunc prae te fers potestatem, Auctoritatem Regiam, quam tuam potentiam virtutemque praedicando, instruendo, templi inter parietes prodisti tu, quem ab aeterno de medullis quasi Divinitatis meae genui.

Propheta. jurato, absolute, sine recantatione ulla adseveravit Jehova, & ratum id habebit absque poenitudine, dum ad filium suum Messiam dixit: Tu

es verus in perpetuum Sacerdos, non sicut Sacerdotes Aaronici, qui desinent, non item secundum ordinem Aaronicum in immolandis animalibus in effundendo coram me taurorum aut hircorum sanguine, sed secundum ritum Melchisedechi Regis Salem, panem offerentis & Vinum, qui te ceu typus Sacerdotii N. L. praecessit.

Messias Christus D. conregnat tecum, tecum dominatur, secundum hanc suam igitur Potestatem si justum in Gentes, Judaeos, scelestos denique omnes exercebit judicium, omnes mente sublimes, Saeculi potentes subjugabit sibi, incredulos, conjuratos sui hostes ad ima deprimet, conteretque.

Atque clades haecce internecina erit adeo, ut quasi per transfennam, aut dum Messias, ut gloriosus incedit Victor, obviaturus sibi sit integer sanguinis hostilis torrens, quo, ut ita dicam,

dicam, totus inebriabitur vera & numeris absoluta omnibus victoria suis de hostibus triumphans. Sic enim vero potentia, sic Majestas ejus & gloria ab hostibus ausu tamen irrita obfusca manifesta manifestabitur.

Corollaria.

Coroll. I. Ex Psalmo hoc, in quo Judaeos, Arianos, & Socinianos telo quasi uno configimus, apertissime sequitur, Messiam Christum D. verum Deum Patri aequalem esse. Imprimis v. 1. per haec verba: dixit Jehova ad Dominum meum hebr. *Ladboni*. David Regia excellens potentia, qui supra se hominum neminem verebatur, alium tamen quenquam praeter Jehovam suum supra se agnoscit, quem *Adhon* vocat. Messiam itaque respicit unice, ut celebriores ex Judaeis Rabbini ipsi supra non diffitentur, quem pro-

proinde vocat Dominum suum, vocat Deum, vocat Jehovam. Praeclare huc facit illud D. Chrysofomi adversus Judaeos sui temporis in id loci: *non dicit hoc Isajas, non Jeremias, nec quisquam alius privatae conditionis, sed ipse Rex, ut intelligeres, eum, qui loquitur, ejus esse dignitatis, qui non hominem Dominum suum adpellare possit, sed Deum solum*; Ad haec, & nonnulla alia supra in Psalmi hujus Synopsi expensa videant, quid respondeant Judaei.

Hoc ipsum porro Christus D. sibi adaptat ex communi illa Judaeorum sui temporis persuasione, Christum esse filium Davidis. Matth. C. XXII. a. v. 42. *quid vobis videtur de Christo, cujus filius est?* &c. v. supra Psalmi hujus partim Synopsin, partim declarationem. Hac interrogatione, ait Estius, insinuabat Scribis Christus suam Divinitatem, secundum quam erat Domi-

nus Davidis, sicut secundum carnem erat ejus filius, Christus ergo convincit Judaeos, quod non sit solum filius Davidis, seu purus homo, sed etiam verus Deus, atque adeo titulo Deitatis, redemptionis, ac singularis gratiae & in omnibus praecellentiae vere est Dominus Davidis & totius orbis.

Ergo inprimis male colligebant Ariani Patrem esse filio Majorem, siquidem Pater imperaverit filio suo, ut federet &c. verum praeterquam, quod Pater non imperet Christo nisi ut homini, qui minor est, plane hebr. **וְיָמְרָא** non indicat imperium. v. supra v. 1.

Neque Rex David demum Christum per Nomen *Adonai* & non per Nomen *Jehova* expressit, quasi Christus non esset Deus, & vere Jehova secundum Divinitatem; unum idemque siquidem utrumque vocabulum indicat,

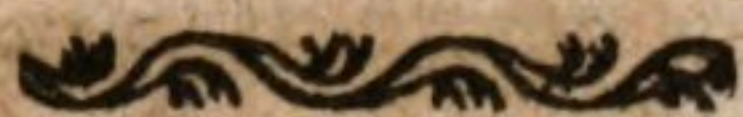
cat, diversum tamen ponitur, quod hic Patris & filii mentio fiat, quo in concursu Pater, prout & ipse alias plerumque solus *Jehova* vocatur, & filius *Adbonai*, quod ultimum non minus ac prius nomen Dei est. Hinc LXX. quoque inter duo haec nomina non distinguunt, reddentes utrumque *κύριος* hic & passim alias, ut superius dictum fuit. *Gordonus* in v. 1. psalmi hujus hanc aliam rationem dat: ne, si utrique idem nomen *Jehova* fuisset tributum a Propheta, putaremus indicari duos esse Deos, alioquin cum separatim de Christo fit mentio, nomen *Jehova* illi datur: *Jehova Justitia nostra* Jerem. XXIII. 6. sicut & Christus apud Isai. IX. 6. *Eloab* adpellatur, quod rursus nomen Dei Patris est.

Alterum pro Divinitate Messiae Jesu Christi Argumentum ex illis porro verbis clare habetur: *sede ad dexteram*

meam. Quod quidem jam supra in h. l. evidenter fuit propositum, quo recurrere: sane Sessio ad dextram Jehovae purae creaturae convenire nequit. Concludo tantum cum D. Ambrosio hic: *ideo ad dextram sedet filius, non quo praeferatur Patri, sed ne inferior esse credatur.* Aperte denique Messiae Divinitatem nomen Jehova v. 5. coll. cum v. 1. demonstrat, ut ex adductis supra motivis clarum est.

Coroll. II. Ulterius Messias noster Christus D. apertissime, si quid video, per verba haec v. 3. *Ex utero ante Luciferum genui te, vel tibi ros natiuitatis tuae proponitur nobis ex Patre natus ante omnia saecula, Deus de Deo, Lumen de Lumine, Deus verus de Deo vero, genitus non factus, Patrique consubstantialis.* i. e. *ὁμοούσιος*, prouti sonat fidei formula adversus Arianam impietatem a Concilio Nicaeno 1. condita;

dita; facili haec negotio quisque excit. Psalm. verbis intelliget, si notiones tantum verbis his expressas sagacius pro virili discutiat. *Uterus* inprimis Paternus, de quo hic Sermo est, a LXX. per *Υαση* expressus, indicat remoto tropo naturam, substantiam, viscera Patris, vel, uti supra in Paraphrasi ex Hieronymo transcriptum fuit, Medullam paternae Divinitatis, uti & ex simili locutione Isai. XLVI. 3. adparet, & foecunditatem Patris aeterni denotat Isaj. LXVI. 9. sicque de sua substantia, dum intelligit & cognoscit se ipsum, seu ea, quae necessario & essentialiter in Deo sunt, scientiae, essentiae, attributorum, Personarum Divinarum & Creaturarum &c. Pater generat filium. Atque ipsum hoc quaquaeso ratione in puram sic a Deo Patre gignendam Creaturam quadret? atqui tamen de Messia Christo istiusmodi hic proprie secundum latitudinem
G 4 suam

suam & in Divinis Doctrinam intelligenda veniunt. Additur porro *ante Luciferum*, nempe ante orbis seu universi creationem, ante temporis Exordia, ante Saecula. conf. Michae. V. 2. Proverb. VIII. 22. Isaj. IX. 7. &c. quoad expressionem Job. XXXVIII. genuite, vere ex mea substantia descendisti, adeoque ejusdem mecum es substantiae, cum Deus ratione essentiae suae sit individuus. Eodem modo cit. locum intellexere Patres Justinus Dial. cum Tryph. Irenaeus L. III. Basilius. Athanasius contra Arianos. Hilarius L. XII. de Trinit. Ambrosius L. IV. de Trinit. C. IV. Chrysostomus, Hieronymus, Euthymius, Augustinus, Theodoretus. Epiphanius vero Paulum Samosatenum Haeres. 65. ex verbis his hebraicis convincit, Christum ante Mariam & ab ipso Mundi ortu jam genitum fuisse. Neque ullo modo laudandum est id, quod Michaelis p.

536. Krit. Kolleg. scribit: Dies ist die Stelle, welche die Kirchenväter einige hundert Jahre hindurch als den Hauptbeweis für die ewige Zeugung des Sohns vom Vater angeführt haben, und die aus unseren Dogmaticken ganz verschwunden ist, nachdem das Hebräische seit Reuchlins Zeit den Christen bekannt geworden ist, die zugleich die Sätze ihrer Lehrmeister der Juden von der vollkommenen Richtigkeit des Masorethischen Textes angenommen haben. Sane Reuchlini solertiam tantis hoc in negotio non parcentis sumptibus Germanus ego grata nunquam non mente recolo, & ex alia adhucdum ratione, quam aperire nunc quidem nolo. Christianis itaque Germanis lux Hebraica utique inde a Reuchlini tempore affulsit clarior, de nationibus aliis id non aequè constat; interim tamen fatis puto, demonstasse me superius, etiam juxta Masorethicum textum aeternam filii Generationem hoc ex loco probari perspicue,

qui proinde nonnisi per summum nefas ex dogmatica amandatur. Profecto & Patres, licet non omnes, hebraicam calluerunt linguam, & aequè bene, ac ex hodiernis ullus alius: quis id Epiphanio ortu ipsomet Judaeo, quis Hieronymo, Theodoreto abjudicabit? atqui tamen dogmaticis ipsorum insertus hic locus legitur. Rursus si Christiani hebraicam adoptantes linguam simul & Magistrorum suorum Judaeorum Doctrinas adoptarunt, vituperandi propterea, & sic ex dogmatica hic psalmi locus ut aeternae Generationis Argumentum proscriptus fuit, nonne prudentius agimus nos, saniori Patrum Orthodoxorum parti, absque malo invidiae zelo, absque ullo emergentis depravationis periculo, sensum scripturae naturalem pandenti nobis, adhaerentes? &c. Si ergo Christus genitus est ex Patris utero seu substantia, &c. ergo & filius Dei est natura & substantia, non

non adoptione & gratia, uti sunt iusti
quique. Confer. Hebr. I. & V. ubi
Christus Jesus a Deo genitus ex Psalmo
II. adpellatur: *filius meus es tu, ego ho-*
die genui te, locus omnino huic paral-
lelus, quanquam & de suscitatione ex
mortuis illum intelligamus. Modo au-
tem vocatur *Unigenitus, qui est in sinu*
Patris, Joann. I. 18. modo *filius dile-*
ctus. Matth. III. 17. *filius Dei vivi*
Matth. XVI. Joann. X. 36. C. XX. 1.
Joann. V. 20. Rom. I. 4. Luc. I. 35.
de quo ultimo loco erudite differuit
cl. Hirt in program. *de abusu antiqui-*
tatum hebraicarum in illustranda obumbratione
virtutis altissimi, &c. Wittemb.
1776. vide item Lud. Frid. Cellarii dis-
sert. exeg. theolog. *De Jesu Christo*
optimo Divinitatis suae Doctore Wit-
temb. 1776. Conf. quoque egregiam
commentationem D. Guil. Thalemanni
in illud Joan. V. 17-23. Jesum Chri-
stum eodem quo Patrem modo colen-
dum

dum atque adorandum Lipsiae 1776. demum citata Psalmi verba cum illis Joan. X. 30. 38. componendo, & eadem seorsim ponderando perversissimam sane, & diris devovendam omnibus doctrinam obtrudit, Sal. Semlerus, dum in sua institutione ad Doctrinam Christianam liberaliter discendam Hae- lae 1774. §. 10. effutit, plurima Religio- nis dogmata esse tantum arbitraria Conciliorum Decreta, inter quae ex- emplum loco adducit dogma de Homou- sia, adeoque non de Nomine, sed de re litigatur, quasi vero Concilia oecu- menica Ecclesiam universam reprae- sentantia dogma proponant, cujus fun- damentum non subsistat in verbo Dei scripto aut tradito; Rursus §. 148. fa- tetur audacter, argumenta partis prae- dominantis pro Doctrina de Divinita- te Christi plane nondum invictam suam habere certitudinem, & Veritatem, multumque adhucdum ab Adversariis op-

 opponi & objici posse. Quam amabo
 insipientiam vir hic prodit sibi soli
 Sapiens. Non minorem, ut puto
 ego, censuram Semlerus saltem ab
 eruditis meretur, quam nuper Bahrd-
 tius, siquidem Vir sit sacra deridens
 omnia, vere Religionem nostram sub-
 vertere attentans. Legatur tantum ci-
 tata institutio abominandis profecto po-
 sitionibus scatens, quas hic recensere
 ad scopum praesentem modo non spe-
 ctat. Egregie, quod hic tantum adno-
 tasse sufficiat, depexerunt Semlerum
 praeter *Jenenses*, *Wittenbergenses* &
Büxovienses, *Pideritius* Theologus Cas-
 selanus in libello, quem exhibuit *Cor-
 pori Evangelicorum* adversus Semlerum,
 potissimum autem Engelb. *Klupfelius*
 Augustinianus Theologus Friburg. in
 suis directis ad Semlerum Epistolis,
 quas exhibet, *nova Bibliotheca Eccles.*
 Friburg. Voll. II. & III. cum fascic. I.
 Vol. IV. Eatenus deinde si tamen
 quis

quis graecum *αρχη* *Principium* civitate donare vellet; Pater dici potest, *Principium* filii, quem per intellectum suum generavit, nullam autem missionem habens, cum a nullo procedat, quemadmodum a Patre filius, & per passivam a Patre & filio spirationem Spiritus Sanctus procedunt; datur ergo pariter immanens, ut scholae loquuntur, & perfecta Processio in Deo, cum dentur distinctiones reales Divinarum Personarum: Persona namque gignens non eadem potest cum genita concipi, ut per se patet &c. Aberrant igitur immane quantum Cerinthus, Ebion, Carpocrates & Theodotus, qui Christum purum hominem via ordinaria ex V. Maria & Iosepho natum voluere. Item Paulus Samosatenus & Photinus ambo Episcopi haeresi infecti, dum Christum adinstar aliorum hominum nullatenus extitisse contendunt, antequam in utero Mariae conciperetur; id

id quod postea plures itidem inter Socinianos adoptarunt ; confunduntur praeterea tum ex cit. v. 1. tum ex isto v. 3. Sabellius fingens, nonnisi Unam Divinam Personam esse, & Arianorum execranda cohors, qui Verbum seu filium Dei ante Mariam imo ante omnem aliam Creaturam extitisse quidem fatebantur, veram tamen Illius Divinitatem seu cum Patre Consubstantialitatem (vox mihi minor ejusdem mentis deficit) noluerunt agnoscere. Et quis crederet? Saeculo 16. denuo Arianismus a Socinianis fuscitatus est. Sociniani enim simul Sabellii, Aarii, Photinensi sacilega quasi in una sententia coadunarunt, quae Sociniana colluvies in Anglia praesertim in immensum excrevit, & Viros caeteroquin eruditos & celebres secum abripuit : quanquam Torrenti huic Viri Religionis tenacissimi aggerem statim opponere studuerint. Ita Samuelis

lis Clarkii libro: *La doctrine de l'Ecriture touchant la Trinité*, Auctori des Lettres sur la Religion essentielle à l'homme, Thomae Chubbi operi: la Suprematie du Pere &c. & demum Guillelmi Whistoni Christianismo primaevo resuscitato frontem opposuit Joannes Eduardus, qui in suis Meditationibus de causis & occasione Atheismi hodierni praesertim saeculi, Lockii Christianismum rationalem potissimum exagitandum suscepit. Lockius Meditationibus Eduardi suas opposuit vindicias, contra quas iterum Eduardus fidei causam defendit in *Socinianismo delarvato*, 1696. in 8. cui quidem non tamen satisfaciendo Lockius respondit. Similiter circa Trinitatis Mysterium promeritus est Cl. Stillingfleetus Episcopus Wigorniae in Anglia Librum edendo: *Vindiciae pro Doctrina de Sacrosancta Trinitate* &c. 1679. item Georgius Bullus in *defensione*

sione fidei Nicenae ; cui respondet Lucas Mellierus seu Samuel Crellius in opere cui titulus : *fides primorum Christianorum . . . defensioni fidei Nicenae Georgii Bulli opposita*. Contra cit. Mellierum vero pugnavit Joan. Ernestus Grabe, oppositis quibusdam annotatis novae operum Bulli editioni. 1703. Sherlockius denique contra duos libros anonymos, quorum alter inscriptus erat : *notae breves ad Symbolum S. Athanasii*, alter : *brevis historia unitariorum* edidit *vindicias dogmatum de sacrosancta Trinitate & filii Dei incarnatione*. Lond. 1690. in 4. Whistonus vero a Clero Anglicano proscriptus & a communione suorum pulsus fuit.

Coroll. III. In v. 4. jurasse Jehova perhibetur : *Juravit Jehova &c.* unde & Paulus & alii Sancti jurasse non semel leguntur ; sic Rom. I. 9. *Testis est mihi Deus &c.* Item Philip. I. 8.

2. Cor.

2. Cor. I. 23. & passim in V. T. ut licitum ita & receptum Juramentum fuit, prout patet ex plurimis locis in Genes. Exod. Levit. Numer. Deut. Josue, Judic. Reg. Chronic. Psalmis & apud Prophetas. Tantum perjurare prohibuit Jehova Levit. XIX. 12. Exod. XX. 7. Deut. V. 11.

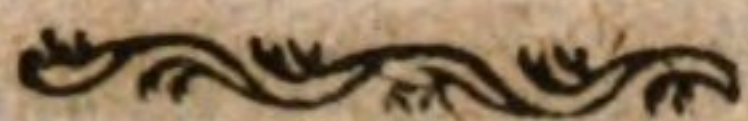
Profecto Juramentum est honor Dei ut primae Veritatis, jurans enim invocat Deum in Testem quasi primam & infallibilem Veritatem. Quare Juramentum est actus Religionis & Latriae, si, ut docet Jeremias IV. 2. fiat *in Veritate* scil. ut non juretur falsum; & in *justitia*, ne quid malum juretur aut *injustum*, & in *judicio*, ne temere sine magna utilitate aut necessitate juretur. Sed quid? num jurare nullatenus licet in N. T., cum Christus D. Matth. V. 34. id penitus vetet? *Ego autem dico vobis, non jurare omnino neque per Coelum, quia Thronus Dei est, neque per Ter-*

*Terram, quia scabellum est pedum ejus, neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis, neque per Caput tuum juraveris, quia non potes unum Capillum album facere aut nigrum. Et Jacobus rursus C. V. 12. ante omnia. . . nolite jurare neque per Coelum. . . neque aliud quodcunque Juramentum. Verum notandum est, agere hic Christum potissimum cum Phariseis & Scribis, qui sciebant probe ex lege veteri quidem: non perjurabis, interim in duplici verfabantur errore: Prior erat Exod. XX. 7. ubi dicitur: *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum* prohiberi duntaxat perjurium, non autem Juramentum leve, temerarium & vanum, quia vox hebraica *schave*, quam LXX. & vulgata ibi dederunt *vanum*, significat quoque mendacium. Unde Chaldaeus vertit: *Non assumes Nomen Domini Dei tui ad Mendacium*, i. e. non perjurabis, & sic reddebant & intelligebant Pharisei.*

risaei. Error vero posterior erat, licitum esse per Creaturas temere jurare & pejerare, ut patet ex seq. & C. XXIII. 17. Christus ergo utrique eorum errori opponit vocem *omnino*. Ego, dicere videtur, ego autem dico, non falsum tantum, sed nec verum sive per Deum, sive per Templum, sive alia formula per Creaturas alias licet jurare, ad mentem *scil.* Phariseorum, leviter & temere, ut sit in communi hominum sermone, qui crebro in ore habent, *per Deum, per animam, per templum*. Vult enim Christus docere, ut S. Augustinus & S. Chrysostomus ajunt, malam esse propensionem ad jurandum, & Juramentum, licet bonum sit, oriri tamen a malo, nec esse per se appetendum; itaque non jurandum omnino, nisi malum hoc cogat, ne in primis ex jurandi assuetudine in perjurium labamur, ut plerumque fit. Conf. Ecclesiast. XXIII. 9. & 12. ubi praesertim adseritur,

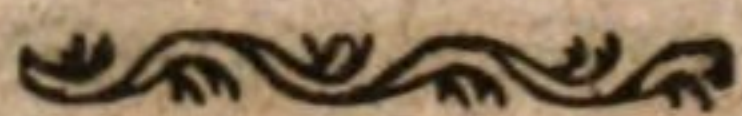
feritur, impleri iniquitate Virum multum jurantem, & non discedere a Domo illius plagam. Secundo Reverentia Nominis Divini id exigit, & demum & potissimum juxta subsequencia innuere id videtur Christus, talem debere esse fidem & Veritatem nostram, qui fideles & Christiani sumus, ut nobis simpliciter quid adseverantibus fides habeatur, quin multis ambagibus id demonstrare necesse sit. Id quod & Christus v. 37. l. c. & Apostolus Discipulus ejus Jacobus ex sacro sancto ore ipsius sat clare produnt: *sit autem Sermo vester est, est, non non, i. e., simplex affirmatio vel negatio, quod autem his abundantius est, a malo est.* Jacobus autem l. cit. *sit autem Sermo vester, est, est, non non, ut non sub judicio decidatis.*

Ex his ergo cum prioribus collatis facile colligere est, non prohiberi

simpliciter, ut malum quoddam, Juramentum legitime factum, adeoque errasse graviter Pelagianos primum teste S. Augustino epist. 89. quaest. 5., dum nullum Juramentum licitum Christianis esse docuerunt. In quem eundem errorem lapsi quoque postea sunt Waldenses, Wiclefistae, ut ex Concilio Constantiensi patet, & Anabaptistae modo adhuc, qui ne in judicio quidem a Judice coacti jurare volunt &c.

Coroll. IV. Christus D. ergo in ultima coena instituens sacramentum Eucharistiae, sacrificium proprie dictum Patri obtulit, seque incruente Deo Patri sacrificavit sub speciebus panis & vini. Psalmo enim isto v. 4. dictum supra fuit, *Jurasse Dominum, Messiam esse sacerdotem in aeternum secundum ritum, ordinem Melchisedech*, quae verba de Christo dicta esse testatur

tur Apostolus Hebr. V. 5. & 6. *Christus non se ipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: filius meus es tu, ego hodie genui te.* (Psalm. II. 7.) *quemadmodum & in alio loco dicit: (Psalm. hoc v. 4.) Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Messias igitur Christus D. constitutus fuit a Patre sacerdos & Pontifex secundum ordinem, ritum, Melchisedech: Eo proinde ritu, quo Melchisedech sacrificium offerre debuit. Ut enim S. Paulus Hebr. V. 1. differit: *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis:* Sed Melchisedech sacrificium Deo obtulit in pane & vino, Gen. XIV. 18. & 19. *At vero Melchisedech Rex Salem proferens panem & Vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei & ait: Benedictus Abram Deo excelsa, &c.,*

ut jam supra fatis declaratum fuit &c. Ergo & Christus D. sacrificium Deo obtulit in pane & Vino. Sed Christus D. nullibi id fecisse legitur, nisi post Coenam (ubi Agnum Paschalem suis cum Discipulis manducavit) quando Eucharistiam instituit Matth. XXVI. 26. 27. 28. 29. Confer. 1. Cor. XI. 24., ergo instituendo Eucharistiae Sacramentum, verum sacrificium Christus D. Deo Patri obtulit. Unde vane omnino Glassius Phil. S. L. II. p. 1. tract. 2. Sect. IV. p. m. 468. triumphat de Bellarmino & Catholicis reliquis, dum Can. 4. scribit: *applicatio Typi ad Antitypon si sit illata, praeter alia hoc etiam complectitur, ut in tali tertio, quod scripturis & fidei Analogiae congruum est, Typus cum Antitypo confectatur. Peccatum est hac parte a Bellarmino Lib. I. de missa. C. 6., ubi probaturus in Missa Pontificia verum sacrificium offerri, primo loco ad-*
fert

fert Typum Vet. T. ex Gen. XIV. in
Historia Melchisedechi *proposi-*
tum, . . . Verum cur a Bellarmino
peccatum est? nempe, quia ita ratio-
cinatur: Melchisedech figuram Christi
peculiari quadam ratione gessit Psalm.
CX. 4. Hebr. VII. 17. sed Melchise-
dech panem & vinum sacrificavit Gen.
XIV. 18. ergo necessum est, ut &
Christus panem & Vinum sacrificarit
&c. Nonne ratiocinium istud invi-
ctum prorsus est, si perpendimus,
Psalmum hunc agere de Messia Christo,
ad Gen. l. cit. a Davide respici, siqui-
dem popularibus suis intelligibiliter lo-
cutus Propheta credatur, Melchise-
dechum juxta l. cit. obtulisse, sacrificasse
panem & Vinum &c. &c. quemad-
modum jam supra sufficienter ostensum,
demonstratum fuit? quare licet hoc
subsistat, quod cit. Glassius subjungit,
nempe *ex Typicis accommodationibus*
(si in scriptura non contineantur. . .)

fidei Articulos non probari, & quidem primario, sed certis ac illustribus scripturae testimoniis probatos tantum illustrari, negatur tamen prorsus, talem esse & hanc accommodationem Typicam ex hucusque dictis. Confer, & Luc. XXII. hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur. Non ait, vobis datur, sed, pro vobis datur, id est offertur. Similiter & de Calice dixit: Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo; qui pro vobis funditur, ut habet graecus textus. Addit S. Matth. C. XXVI. pro multis effunditur. Pro vobis nunc funditur, pro multis vero in Cruce effundetur. 1. Cor. X. Calix Benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est &c. Quod autem in illa Benedictione sacrificium proprie dictum intelligat, patet ex sequentibus ejus Verbis, quae immolant gentes, Daemoniis immolant & non Deo. Nolo autem vos socios fieri Daemoniorum:

non

non potestis Calicem Domini bibere, & Calicem Daemoniorum. Non potestis Mensae Domini participes esse, & mensae Daemoniorum. Ubi opponit altare Christianorum altari Gentilium, in eo, quod in Altari Christianorum oblationes fiant Vero Deo, in Altari vero Gentilium immoletur daemoniis. Quae autem fiat oblatio in Altari Christianorum, aperit Apostolus, nempe panis & Calicis. Ergo in mente Apostoli Christus consecrans in ultima Coena Corpus & Sanguinem suum obtulit, instituitque sacrificium. Hac vice, subdit modo Glassius, discursui Pontificio, quem ex Melchisedeci facto desumunt, opponimus hoc, quod applicatio istius Typi fiat ad Antitypum, in re non tantum scripturae sacrosanctae non conformi (haec enim Hebr. VII. longe alia comparisonis inter Melchisedechum & Christum proponit membra), sed & eidem διαρρήθην contraria, atque in Doctrinam

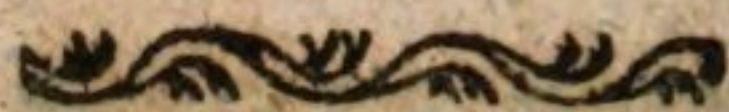

*nam de Verbi Divini sufficientia, de Sa-
cramentis & de fide, imo in unicum etiam
Christi sacrificium, & perpetuum ejus
sacerdotium summe contumeliosa, quod
uberius declarare hujus loci non est.*
Hac vice puto ego, D. Glassius haec
non rite opposuit, statim clarum fiet.
Inprimis enim ex divo Paulo Heb. VII.
sacerdotium Christi aeternum solum
probatur, quod probe mihi notandum
videtur, siquidem id perspicue satis ex
Cap. cit. scopo adparet: Unde cur de
panis & Vini prolatione, quanquam
de Melchisedecho longius disserat, ni-
hil Apostolus commemoret, abunde
patet. Nempe ad Scopum S. Docto-
ris spectabat, Christi sacerdotium a va-
riis commendare, proinde id a persona
egit; quare implicite ita ratiocinatur:
Melchisedech Christi Typus erat, ut
ex Psalmo hoc adparet, ad quem al-
ludit; sed ipse Abrahamo ac Levitis
excellenter erat, ergo & Christus,
quem

quem ut Messiam nostrum praedicamus, his superior est, & praestantior. Melchisedechum extollit ex eo Paulus, quod in scripturis Generatio ipsius non recensetur, nec mortis ejus fiat mentio, quasi inde viro illi veluti Divinum aliquid adtribueretur, & veluti initio caruisset & fine: Eodem proin ex principio sacerdos in perpetuum est.

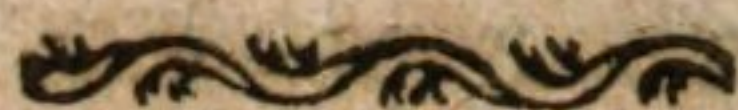
Tandem huc advocat Benedictionem Abrahae impertitam, decimas ab eo acceptas &c. quae decimae, ait L. cit. v. 9. in Lumbis Abrahae a Levitis proin ab Aarone & Ministris in Ministerio sacerdotali subsequenter Melchisedecho datae sunt, ergo fane, concludit Paulus, his omnibus & modis omnibus excellentior est Melchisedech, igitur & Christus ejusdem Antitypus alterius longe & praestantioris ordinis quam Aaronici Conf. Hebr. XIII. 10. *habemus altare, de quo edere*
non

*non habent potestatem, qui tabernaculo
deserviunt. Et cum Christus sacerdos
maneant in aeternum, sequitur Sacer-
dotium illius aeternum esse, neque
aliis Pontificibus (nempe primariis,
qualis erat Aaron) ut solebat olim
fieri (quod morte prohiberentur per-
manere v. 23.) tempore Messiae Chri-
sti D. opus esse, vv. 15. 16. 17. 23.
seq. &c. tandem Paulus Christum D.
Pontificem supra Aaronicos extollit,
quod ipse, non hi, Pontificatum non
sine Jurejurando obtinuerit, prout a
Davide dictum erat; *Furavit Jehova*
&c. Ex his itaque aliisque facile pa-
tet, Apostolum non disputasse cum
Judaeis de figura & similitudine inter
Christum & Melchisedechum, sed de
Excellentia Sacerdotii Christi supra
Aaronicum, ad quam declarandam
minime opus erat confugere ad obla-
tionem panis & vini, quae illis anima-
lium apud Judaeos communissime re-
ceptis*

ceptis sacrificiis inferior utique non fuerat. Cum itaque tandem sacerdotium Christi aeternum relatum ad oblationem panis & vini, quae sola ad oculum hic innuuntur, in Christo ipso, qui transiturus erat de hoc Mundo ad Patrem, aeternum in terris dici nequeat, fuit jam facile, id in Vicariis ejus Ecclesiae Christianae sacerdotibus continuandum esse, quales imprimis fuerunt Apostoli a Christo Domino ordinati, & succedentes postmodum sacerdotes alii, & alii ad nostra usque tempora, quibus dixit omnibus Christus: *boc facite in meam commemorationem.* Adeo porro patet inde, verum dari apud nos Catholicos incruentum Sacrificium, ut Religionibus aliis Sacrificia alia, verae quippe Religionis nondum excisae penitus argumentum sunt Sacrificia juxta *Frid. Buschingium Geschichte der jüdischen Religion* &c. nec solam esse cruenti Christi in Cruce Sacri-

Crificii commemorationem, quanquam
Sacrificium nostrum, quatenus propi-
tatorium est, virtutem suam & meri-
tum ex hoc habeat, dum Christus se-
mel ingressus in Sancta aeterna Redem-
ptione inventa pro nobis apud Patrem
interpellat, Hebr. IX. 24.

Expeto hic rursus expressam supra
censuram in Semlerum ferendam, dum
in libro supra cit. §. 152. seq. inter alia
insulsum plane ipsi videtur, JESUM
Christum in Epistola S. Pauli ad He-
braeos describi ceu proprium & verum
Sacerdotem summum, adeoque Epi-
stola haec Semlero talis liber est, cu-
jus dictis plane non attendendum sit,
cum ipsa Judaica pene sint, generatim
autem Typologia ut puerile quid a
Viro hoc soli sibi sapiente rejicitur. . .
Iraescamini amici, sed ne peccetis!
mirum mihi videtur, *Corpus Evange-*
licorum ad tantas suorum dissolutio-
nes

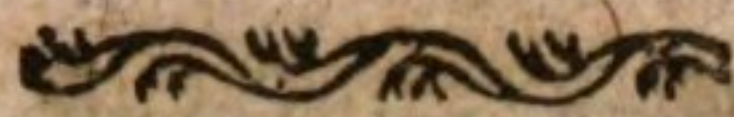

nes tam altum dormire. Quid hac in re juris ipsi sit, perspicue declaravit nuper Auctor libri: Die Toleranz in ihre rechtmäßigen Gränzen zurückgewiesen. Leipzig 1776., ubi sub finem problema: Kann man in Deutschland mit Recht das Corpus Evangelicorum auf die weit greiffende Neuerungen in der Theologie unter den Protestanten, ingleichen auf den ärgerlichen Muthwillen überhaupt, den mancherley Schriftsteller mit Religionsfachen treiben, aufmerksam zu machen suchen? resolvit & adfirmat. Aliter & merito Anonymus hic judicat, ac D. Lessius, qui in sua Evangeliorum Dominicalium declaratione scribere ausus fuit p. 484. in Sachen der Religion giebt es für menschliche Gerichte kein Verbrechen und Strafen, quasi vero Religionis Christianae incredulus e Regione Christiana proscribi non posset.

Credimus itaque Jesum Christum interpellare pro nobis, & proponere Patri suo coelesti mortem, quam sua pro

Eccllesia in cruce pertulit, cum quasi mortuus in sacra mensa praesens est. Namque ut erudite paucis rem pertrahat cl. Bossuet Exposit. Doctr. Eccl. Cathol. in consecratione Corpus & Sanguis Christi sunt Mystico & modo mysteriis pleno ab invicem separata, quoniam & Christus D. separatim dixit: *Hoc est Corpus meum: Hic est Sanguis meus:* (dixit Christus: *est*, non dixit: *erit*, v. g. in fruitione, nec dixit: *significat* Corpus, sed: *est*, quod potissimum l. c. urgetur); id quod vivam & efficacem mortis violentae repraesentationem comprehendit, quam passus est. Hoc modo filius Dei horum verborum in mensa sacra ponitur, & quae mortem suam repraesentant, signa prae se fert. Id efficit Consecratio, atque per Actionem hanc sacram supremam Dei Potentiam profiteamur, quatenus JESVS Christus praesens suae ad mortem Crucis usque praestitae obedi-

dientiae memoriam aliquo modo renovat, & perennat, ut adeo, quod ad sacrificium proprie dictum pertineat, desit nihil. Sub hoc Intellectu dicimus, Jesum Christum in SS. altaris Sacramento se offerre pro nobis Deo; existimamus hoc modo, sacrificium istud cum Deo nos reconciliare, & exinde appellamus illud sacrificium reconciliatorium seu propitiatorium, quod Deo Patri offerimus. Et ita sacrificium Christianorum comparatum est, & a veteris legis sacrificio tam diversum, sacrificium spirituale est novo dignum foedere; cum per fidem tantum adpareat. Verba siquidem consecratoria gladius sunt, qui mystice corpus & sanguinem ab invicem separat, ubi proinde sanguis hic mystice tantum effunditur, & mors non nisi per repraesentationem adest. Verum nihilominus sacrificium est hoc, propterea quod Jesus Christus in ipso sub mortis reprae-

sentatione vere continetur, & Deo proponitur; at sacrificium est commemoratorium, quod tam parum a sacrificio Crucis, licet ab adversariis id objiciatur nobis, nos abstrahit, ut nos potius secundum circumstantias suas omnes cum eo jungat, eo quod non omnino solum ad Crucis sacrificium respiciat, sed reapse, etiam tantum consistat hoc respectu ad illud, ab eoque integram suam virtutem consequatur. Doctrina haec expressa est in Concilio Tridentino Sess. 22. ubi de sacrificio missae agitur, praepriis cap. 2. *in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara Crucis semel se ipsum cruento obtulit, illud ergo sacrificium vere propitiatorium est &c. . . . Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam & donum poenitentiae concedens crimina & peccata etiam ingentia dimittit, una enim*

enim eademque est hostia, idem nunc offerens Sacerdotum Ministerio, qui se ipsum tunc in Cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis, Cruentae inquam, fructus per hanc uberime percipiuntur, tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur. V. quoque ejusdem Sess. Cap. I. ubi ideo sacrificium incruentum institutum dicitur, ut memoria cruenti usque ad finem saeculorum propagetur &c.

Quare mentem suam catholica Ecclesia contra Adversariorum cavillationes declaravit satis; unde recolitur quotidie, dum sacrificamus, memoria Passionis Christi & Virtus ejus adplicatur nobis & animabus defunctis, quarum quotidie memoriam facimus. Impressum ergo continuo adversariis reformatoribus sit, adplicare nos Lytrum, persolutum jam, non primum Deo solvere.

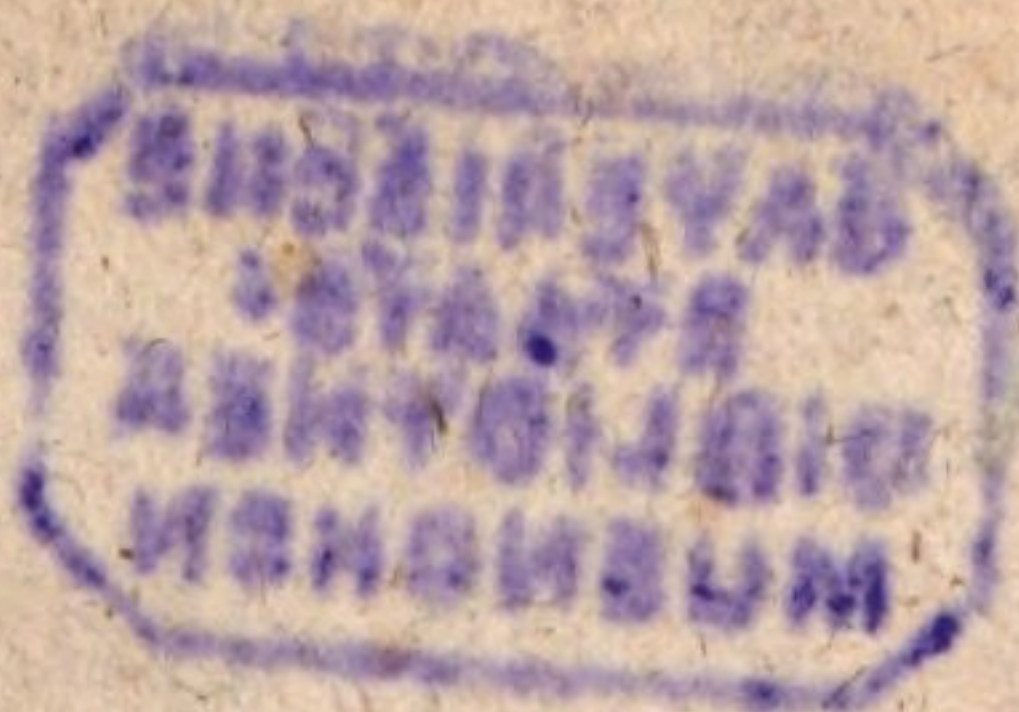

Concludo denique tradita superius unico S. Cypriani dicto L. II. Ep. 3. ad Caecilium: *quis magis Sacerdos Dei summi, quam Dominus noster IESVS Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit? Et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panem & Vinum, suum scilicet Corpus & Sanguinem.* Quam eandem mentem invenies apud Patres Orthodoxos omnes, ad quos utique majori cum fiducia utpote Pastores Ecclesiae sanctos ad intelligendas Scripturas Sacras recurro, quam ad privatum cujuscunque exorbitantis praesertim genium, quemadmodum non longo abhinc tempore docuere me sapientiores ex Adversariis ipsis Angli tres, Lockius nominatim, Saywellius & Cave. Vide itaque Clementis Alexandr. L. 4. Stromat. Euseb. Caesar. L. 5. Dem. Evang. C. 3. Hieronymi Epist. ad Marcellam. Augustini Epist. 177. ad Inno-

Innocent. Et C. 22. L. XVI. de Civit.
D. Theodoretum in Psalm. 110. alios-
que plurimos &c. Atque haec
eorum, quae subsequenter, prodromo
funto.

V. I. O. G. D.

Errata potiora.

- Pag. 21. lin. 10. pro illud, l. *illico*.
p. 29. l. 18. pro 25. l. 24.
p. 34. l. 5. pro Cap. V. l. *Cap. v*.
p. 41. l. 12. 13. pro Kimehi, l. *Kimchi*.
- - l. 17. post Auctor hic, l. *שלה*.
p. 43. l. 6. post χ . infer. 2.
p. 44. l. 4. pro עֲוֹהָ ל. עֲוֹהָ.
- - l. 13. pro מטה ל. תטה.
p. 45. l. 5. pro prout, l. *Idque*.
p. 72. l. 19. pro haec, l. *hae*.
p. 77. l. 13. pro הוציא ל. הוציא.
p. 78. l. 2. pro מנחתִי ל. תנחתִי.
p. 90. l. 9. pro מנחל ל. תנחל.
- - l. 15. pro profluere, l. *profluxere*.

Reliqua, ubi praesertim littera minor pro maiuscula posita, ut aequus lector ignoscat, ipseque corrigat, rogamus.

